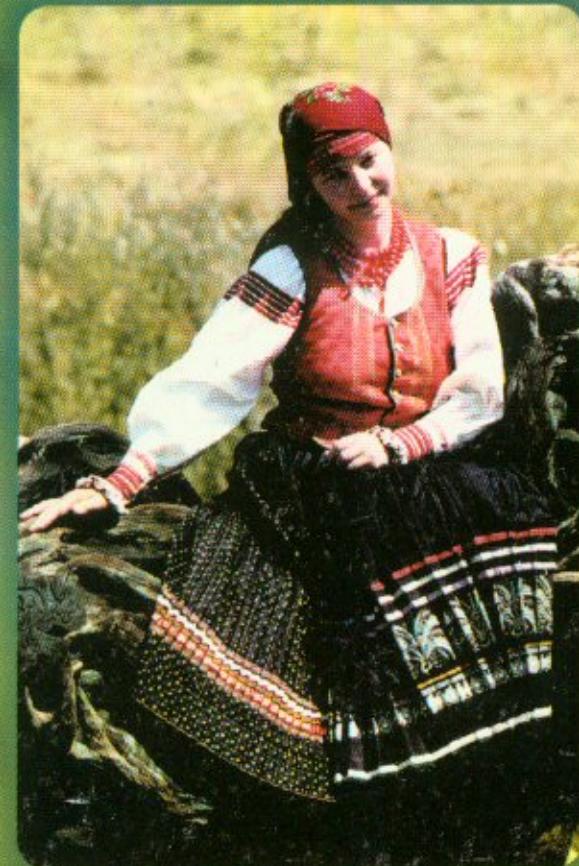

ЗАГОРОДА

Музейне Товариство в Зиндранові
№ 2(29) 2001

ISBN 83-87282-59-6

Towarzystwo Muzealne w Zyndranowej

Zahoroda

Загорода

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

Redakcja Kwartalnika Muzealnego
"ZAHORODA"
Zyndranowa 1, 38-454 Tylawa
tel. 013 43 307 12

Fot. na okładce: Julia Doszna w stroju łemkowskim
Fot. tył okładki: Na święcie „Od Rusal do Jana”

№ 2 (29) '01 * Загорода * 1

ЩИРА КРАСНА ПОДЯКА

За дары і грошову поміч для музею – скансену і на музейний квартальник “Загорода”.

Обєднання Лемків Канади - Голова Андрей Ротко і члены Управы - 300 дол. кан.

Курдила Николай – Щечин – на “Загороду” – 40 зл.

Петро Когут – Львів – 8 книжок о лемківські темі для музею і “Загороды”.

Михайло Федош з Любіна – давну колыску, стары деревяны лампи і давны нарядя до кузні циганской.

О. Митрат Василь Рощенко з Білосточчина, бывший Парох на Лемковині в с. Морохів – 50 зл.

Велике лемківске Боже заплат Вшыткым хто нам помогат.

Рада Музейного Товариства.

НОВЫЙ ЧЛЕН КЛУБУ ПАТРИОТІВ ЛЕМКІВЩИНИ

Володимир Шостак родом з Перегримки, тепер житель міста і району Пустомити обл. Львів, Україна, просить о приняття до КПЛ.

Комитет Організаційный КПЛ тепло і широко витат нового 50 літнього члена і просить о зголосання інших лемків де лем жыют.

“Од Русаль до Яна”

ЗИНДРАНОВА 14-15 липня 2001 р.

Х Музейне Свято Лемківской Традицийі
на Пограничу Культур в Еврорегионі Карпатскім

Скорочений програм:

Субота 14.07.2001 р.

17⁰⁰ - Розпочата свята, привітання Гостів, Колективів і Участників

17³⁰ - Зложиня квітів в місцях памятних на Музейні Загороді

18⁰⁰ - Показ давніх варштатів - ремесла і звиджання Музею

18³⁰ - Виступы колективів

19⁰⁰ - Конференция до темы Х-ліття свята “Од Русаль до Яня”

21⁰⁰ - Огниско, вечеरя, бесіды і забава (гулянка)

Неділя 15.07.2001 р.

8⁰⁰ - 9⁰⁰ - Сніданя для Гостів і Колективів в Сельськім Будинку

9⁰⁰ - 12⁰⁰ - Час вільний - релігійний

12⁰⁰ - 13⁰⁰ - Обід в Сельськім Будинку для Гостів і Колективів

13³⁰ - Виступы колективів з Польши, Словачії, України і іншы (ромів - циганів і жидів)

Під час програми конкурсы, показ одягу, жарты, гумор і поезия

Можливы зміни в програмі який в поширеню буде поданий перед святом

ПРОСИМЕ - ВИТАМЕ

Головный спонсор свята:

Міністерство Культуры і Народной Спадщины

Поміч:

Воєвідский Уряд Маршалковский в Жешові

Старство Повітове в Кросні

Уряд Міста і Гміни в Дуклі

Лісовий Уряд в Дуклі, ОСП Дукля

Організатори:

Рада Музейного Товариства в Зиндронові

Охотнича Страж Пожарна - Зиндронова

Вхід без оплат, просиме о вільны датки на Музей

РУСАЛЯ – ЮЖ 10 – ТЕ!

Часу затриматися не даст. Якже пильно минуло нам тых 10 років. Вертам гнес памятью до першого споткання, ту в Зиндронові, на съваті “Русаля – Яна”. Приїхали з таком думком, же так як за давних часив ідеме на одпust. Звичай ходжыня на одпусты по селах был в нашых горах од давна закорененый, а на одпусты ходилося не лем родинами але цілыми парафями. Чом акурат спотикаме ся в Зиндронові?

Застанавляли змінама в кругах лемківських діячи над способом зорганізування нових імпрез, таких в которых нихто не буде нам наказувал, диктувал кого мame запрашати, по якому съпівати, якы фаны мают нам над головами трепотати. А до діня была і охота і за плечами – сила Лемків. В таких обставинах ураджено, же буде споткання Лемків при музею в Зиндронові, будут музичны колективы, буде в церкви Служба Божа з уділом владики Адама – бо як Русаля, то Русаля!

Фецьо Гоч нашов кус гроша, оплатив што мусів, нічлиги і ідло, бо приїхало дуже люди, гости не лем з Польщы. І так при добри погоді і праві родинні, тепли атмосфери, спокійно съвяткували зме перше Русаля – Яна в Зиндронові. Было то споткання Лемкам барз потрибне, бо Лемкы на свої земли хрут ся чути як в себе дома, на своїм подвірці. Потім были юж наступны Русаля. Приїзджало штораз більше люди і з нашого краю і з за східной і полудньовой границі Польщы. Зачынала ся юж праві нова “Ватра”.

Гнешне 10-те Русаля то юж імпреза і узнана навет през власти і тереновы і державны. Єст ту місце і час на спотканя інтелектуалістив, омовляня лемківських проблемів, на выміну мысли, єст час на молитву, задуму, на звиджаня музею, на забаву і на особисты приятельски бесіды. Русаля в Зиндронові сполнило свою ціль. Ішы раз потверджено, же лемківськи діяче давно доросли до того, же не потрибууют жадных “закордонных” дорадців і ничийого

“проводительства”. Треба повісти тіж і о тым же охочо на сцені в Зиндронові виступували знаны юж в світі нашы лемківски ансамблі, як: “Лемковина” з Білянкы, “Кычера” з Лігниці, ансамблі зо Словакії, України бо і само Русаля стало съятом на пограничу культур.

Том імпрезом мож ся юж гордити. Треба подякувати головному організаторови Фецьово Гочови і його родині за кождоричну праві три дньову гостину. Ту, в стари хыжи на ти загороді чуємесь як на своїм подвірці і все виїзджаме з новом силом але і з віром в нашу силу – силу нашого лемківского духа і вытравалости.

Ярослав Зволінські.

ОД РУСАЛЯ АЖ ДО ЯНА

Од Русаля аж до Яна в Зиндроновій
Збираются капеляны гонорові,
Красні грають, виспівують нашы хоры,
Од радости аж танцуют сині горы.
Од Русаля аж до Яна при потоці
Выспівують зрадуваны дівкы, хлопці.
Ходит Фецьо по долині, файку курит,
Меж гостями на фестині ся не журит.
-Іджте, пийте, любы гості, аж до рана,
А лем ся мі не побийте, яко пяны,
Заспівайте, вшытки села, як родина,
Най ся з вами розвеселит Лемковина!
Од Русаля аж до Яна – щедре літо,
Будеме ся аж до рана веселити.
Дай нам, Боже, пережыти красні в згоді,
Жебы зас за рік ся зийти в Зиндронові.

Василь Тирпакович.

СПОМИНИ ЛЕМКІВ

Під розвагу молодшым „Загороді”.

Розмову з людьми з наших сторін провадить Владек Максимович.

Глядайте нас під тим знаком – Дерево –

РОЗМОВА ПЯТА

Днес порозмавляємо з особом, котра має юж 90 років.

Я Вальтер Максимович хотів єм з вами побесідувати про стары часы. Што памятате – оповідже мі. Того року буде вам 90 років, чи так? Люде в вашім віку дуже памятаю як ішти сами були маленьky.

Оповідат – гідна пошаны Анастазия КАВОЧКО.

- В.М.: Кілько сте мали років як сте ся оженили?

- К.А.: Дякую, жес пришов. Того року – 26 липця буду мала 90 років.

Вродилися в 1907 році.

- В.М.: Где сте ся вродили?

- К.А.: В Завадці Риманівські.

- В.М.: А ваш муж тиж быв з того села?

- К.А.: Так, Кавочка. Як виходилам за муж, то малам 17 років. Было то в 1924 році. Мій муж в 1929 році поїхав до Канади. За дорогу платили зме сами. Хто не мав гроши, то пожычав од Жыда. Я для мужа пожычыла 300 долярив. Як він поїхав до той Канады а потім нашовся в Америці, то юж ся нич не одозвав. Його мама поїхала до Канады в 1949 році з заходу. Мешкала в Маломіцах. Його мама старалася о мене, жебы мя стягнути. І його брат тиж мешкав в Америці в Новим Йорку. І так до Нового Йорку стягнув мя його брат. Він быв для нас барз добрий. Моі дівки ся поженили юж в Америці. З Маломіц найперше поїхала Ольга до Канады, а потім я з Марисьом до Америки.

- В.М.: Повідже мі як було в Завадці перед війном?

- К.А.: Памятам, же в 1923 році згорила нам хыжа. Хтоси підпалив і згорило вшытко – хыжа, стодола, шпіхлір. Хыжа.. була збудувана з дерева і крыта кычками. Я тогды мала 15 років. Знам, же пожычали гроши на одбудову хыжи.

- В.М.: Оповідже як було коли пришли Німці? Што змінилося на лішне, гірше?

- К.А.: Не заповідалося добри, бо вшытко заберали. Почали зараз заберати молодіж до Німец на примусовы работы. Мене не взяли, бо я мусіла давати контингент, але кого вхопили, то зараз вивозили. Найгірше было як єм пішла до млина. Верталам на возі через Дуклю. Безлам на возі дуже муки, а то было вечером по 9-й годині. То юж была година поліційна і не вільно было ходити. Затримали мя і завезли до арешту в Дукли. Я мало не здрігла. Не зналам где коні, віз і мука. Діти дома, мама хвора. А за туту муку то можут розстріляти. Мали мя юж забрати до Осьвенція. Привезли з Ясюнки якисы жінки і юж в тим арешті было нас веце. Рано, як до молочарні привозили молоко, то зачалам барз кричати до тых, што привезли молоко – то були нашы люде. Просилам, жебы пішли і якоси повідомили, же мене заарештували. З тым молоком то быв мій кум Паріляк. Він дав знати і якоси там урадили так, же треба запросити того Німця з Дуклі. А быв тиж такий поліціант Українец. Они оба пришли до нашой хыжи. А юж ся кус на них прирхтували так, же поставили ім закуску і дуже згорівки. Тогды почали му той водки доливати, же аж го так спили что нич не памятав. Тогди його руком написали писмо по німецькы, бо быв там тиж керовник молочарні што знов німецкий. То быв Українец і служыв тиж яко тлумач. Підписали тото писмо руком того Німця, бо він быв юж так п'яній, же нич не памятав. В тим письмі было написане, же мают мя з арешту звільнити. Хтоси пішов скоро з тим письмом і мене пустили. До Тилявы якосим дішла без коні, воза і муки. Сусідка принесла кус муки, друга капусту і

так далам дітом істи абы мі не повмерали з голоду. Але было то юж літо. Пішлизме на поле, назберализме кус жыта, дома высушили, отовкли і змололи в млиныци, бо хтоси ішы тақий млинец мав схований і юж не былизме голодны. За Німця была страшна біда. Вшытко заберано: худобу, пацята – на контингент треба было давати навет яйца, масло і молоко. Але на осін в 1944 року пришов юж найгірший час. Надходив фронт. Люде повтікали до ліса з цілыми родинами, з коровами і забрали зо собом вшытко што мали. Было там дуже люди. Але і там по тим лісі зачали стрыляти з катюш, а з горы европляны та зробили в тим лісі масакру. Дуже люди позабивали, покалічыли, побили худобу. Вшытко збомбардували. Потім сховализмесь в потоці, під голим небом. Наламализме голузок чатины, котром на ніч зме ся прикрывали. Там до того потока пришов Німец і гварив, же дві години буде спокій і же мусиме одталь втікати, бо нас вшыткых позабивають. Він курив папірос за папіросом. Пішлам пильно до люди і кричу, же ту зас будут бити каноны і бомбардувати і маме одталь втікати – Німец так повідав.

Люде з того потока почали выходити і пішли назад до села, або скерувалися до Любатовы. Кус люди з худобом там зостало. Я пішла домів, бо там зостали мама, дві коровы і кін. Зас зачали бити. Полетілам ішы до того потока по корову, а там юж тым потоком плинула не вода, а кров. Тилько там набили і Німців, і худобы. Якоси з того потока втеклизме до Любатовы. В Любатові былизме тыжден, а потім в Ясюнці. Так переносилизмесь през три тыжни. Потім вернулизме до Завадкы де юж было повно руского войска. Руски зараз позаберали люди під фронт до села Смеречне копати окопы. Забрали і мене і мою старшу сестру. Коли ишлизме лісом, то мі з той громади удалося втечы і вернуlam domіv. Быв товды страшний мороз, а ту зас бют. Біда, бо нее што істи. Кырпанкы сын вкрав мамі ялівку,

заризав і якоси зме ся пожывили. Там на тых окопах зас нашых набито. Ледво декотры повтікали. Вернуlam domіv, а ту повно руских. В домах поробили шпышталі. В наши хыжы тиж войско. Пішлам до Дзядошівского а ту смотрю, а я ціла чорна. Думалам, же муҳы мя обсіли, а то были уши. Повідауют – змітуй скоро вшытко з себе, бо як юж перейдут до головы, то юж по жытю. Так ём зробила. Якоси мя на двори очыстили, обляли водом, а ту зима. Дали мі лахы і так ём пережыла. Боже, што мы перешли, то того не даст ся оповісти.

- В.М.: Повідже мі коли нашы люде зачали іхати на схід, в котрим році?

- К.А.: В зимі 1944 року. Хто юж не мав хыжы то юж іхав на схід як ішы в нас стояв фронт.

- В.М.: В 1939 році як пришли Німці, чи товды дахто іхав на схід?

- К.А.: Ніт, тогди ніт. Але по фронті то юж приходили такы комісаре і записували люде до виїзду на схід. В тых селах де вшытко было попалене то пішли вшыткы люде, бо юж не мали где быти. З Завадкы тиж пішли тоты што не мали хыжы. Так было і в Гирові, в Мишані, в Мысцові.

- В.М.: Чи дахто з нашых люде вернувся зо сходу?

- К.А.: Ніт, не вернув. Завезли іх деси далеко до Росії. Одтамаль якоси вернули ту ближше на Україну. Ту зараз по війні потворилися банды. Крали, били і заз рабували. Тоты рабовники то были люде з польських сіл. Нам банда забрала вшытко – коня, корову, вшытко. Навет ём мусіла ім вшытко на віз носити, коня запрячы і корову до воза привязати, то ня якоси не били і може зато ём пережыла. Пішла ём потим до Тильовы. Ту нам поміг шолтыс – Круль ся называв. Ту былизме рік, а тогды почали юж выганяти на захід.

- В.М.: Чи тоты злодіє з Любатовы приходили до вас і підчас німецкой окупациї?

- К.А.: Приходили тиж і за Німця. Потім Німці якоси іх

кус успокоіли, выбили. Але в Дуклі ішы забили родину і троє діти. Потім по війні зас почали ходити.

- В.М.: Чи они мали записаны даякы назвиска наших люді?

- К.А.: Они мали назвиска. Раз пішли до Шкляр окрасти українського ксендза. То го тогди забили. Оповідала мі потім мати того ксендза, же як нехтіла ім вечером лямпка світити, то взяли собі з церкви лямпочку і при сьвітлі той лямпочки чытав собі злапери назвиска тых, што мали іх позабивати. Як юж по війні ішли зме через потік дорогом з Любатовы, то люди вказували, же в тим місци позабиваних около 200 рижных люді.

- В.М.: Чи в Тильові были Цигане і Жыди?

- К.А.: Ніт не было. Знам, же были в Гирові, Вильхівці і в Мисцові.

- В.М.: Чи на заході были з вами тиж Цигане?

- К.А.: Памятам, же в Маломіцах єден оженився з Польком.

- В.М.: В Маломіцах я памятам, ходила така стара Циганка. Подібно были і Цигане з Гировы. Не знate як ся називали?

- К.А.: Ніт, не знам.

- В.М.: Чи Цигане грали на весілях?

- К.А.: Так, грали. Грали по весілях. Мы любили тых Циганив.

- В.М.: Чи в Шваглы, як Фецьо ся женив, тиж може Цигане грали? Старий Швагла ішы товды жыв, бо то было деси в 1950 році.

- К.А.: Не памятам. Але то мусіли быти Цигане хыбаль з Любіння. Знам, же як нас юж не было в Маломіцах, бо виїхали з до Америки, то пришли до нашой хыжы, а было замкнене, то они довго дуркали і нихто ім не отворив, бо нас юж не было. Тогды пішли до дому Шваглів ся пожалити, же іх не пущаме. А Шваглів тиж юж не было. Як люде ім повіли, же неє ани нас , ани Шваглів то они повіли, - та чого они тово нам зробили, же виїхали?

- В.М.: Чи вы хату продали Німчыкови?

- К.А.: Так.

- В.М.: А як они ся достали до хаты?

- К.А.: Німчыкова Марися там товды была. Она ішы товды діти не мала, а брат Богдан ест в Америці. В Америці тиж Михав. Я го стягла. Він в мене мешкав 5 років., а тепер ся не інтересує чи я жыю. Знам, же має добрую роботу.

- В.М.: Чи він може женатий?

- К.А.: Так, женатий. Має сына і дівчу. Дівчына має юж хыба 18, а хлопець 14 років.

- В.М.: А як то было перед вашым выгнаньем, чи мешкалисте тогды в Тильові?

- В.М.: Так, в Тильові, а в Завадці мализме ішы поле і там ём ходила робити. Як пришло войско выганяти, то мы могли ся остати, бо малам папери з Америки, але мы юж не хотіли зостати, тогды ём мала 38 років. Войско дало фурманку і привезли нас до Дуклі, бо там звозили люди з наших сіл. Ишилизме лем в тим, што на собі: - я, моі дві дівчата і Паракса Пырньова. Мы юж іншого способу на жыття не мали лем одталь втечы, бо і так юж нич зме не мали. Войско помогло нам поімати куры, бо лем куры при хыжы были.

- В.М.: То як сте жыли, як стенич не мали?

- К.А.: Помагав нам Поляк. Він назывався Криньскі. Од давна быв знайомым моего тата, то дашто нам до іджыння підшмарив.

- В.М.: А як мали тоты, што поіхали на Україну? Хыбаль ім неє так злы, бо мають што істи і мают школы?

- К.А.: Ой не хвалъ, не хвалъ бо я знам. Писали нашы як там ест. Так то ся поробило з нашым людми, же зме по цілим сьвіті. Бог мусит за нашу кривду когоси скарати.

- В.М.: Жычу вам доброго здоровля і дякую за розмову.

Глядайте нас під тым адресом інтернету:

<http://lemko.org/wisla/malomice/>

РОЗСТАЄМЕ СЯ З БОГАТЕРАМИ “СПОМИНИВ ЛЕМКІВ”.

В “Загороді”, котру гнес дасме нашим Чытателям, замістили зме остатню част того незвыклого оповіданя. Знаме, же люде то охочо чытали хоць і зато, же знаны ім были люде з Тыльовои, Гыровы ци Завадки Риманівской яко давнішы жытлі нашей Лемковини. А о нас Лемках, о льосах люди і о подіях на Лемковині найбільше повісти могут люде старшы. А як ся в “Загороді” нашла тата оповіст?

Якісым способом мій адрес в Кошаліні нашов пан Владек Максимович жуючы в Амерыці. Написав, же мае в інтернеті свою сторону і інтересує ся Лемками. Долго бы треба описувати Його і Його родины дорогы жыття. Мам надю, буде то дальший тяг – може другой части “Споминив Лемків”. Підповів ём молодому інжынерові, же треба бы было в tym інтернеті показувати трагедію Лемків – нашу кривду. Най о нас оповідают наши люде – съвідкове історії.

І так ся зачало. Пан Максимович знов дост дуже наших люди розсіяных по Амерыці, котры з ріжных причин і ріжныма способами нашли ся на Американскі земли. Накупив пан Владек касет, взяв аппараты фотографічны і в міру вільного часу або в урльопі за власны гроши рушыв по Амерыці. Одвыджав Лемків і просив, жебы оповідали о своім жыттю. Розмовы нагривав на касеты. І так повстало оповіст – епопея, котрой з касет мож слухати праві три годіны. Totы касеты повірив мі жебы перевести то на папір. Дякую Вам пане Владку жесте мене до того выбрали. Мав ём при тим і сам барз трудны хвилі. Нашу трагедию пережывав ём ішы раз. Не даст ся того описати в сухым друку в книжці, але вірте мі, декотры оповіданя наших люди, награны на касетах сут так трагічны, же треба было перерывати одтваряня, бо заміцно за горло стискало, не вытримувалося. Моя жена, як хвильку послухала, выходила з плачем, бо там люде оповідают тіж з плачем. Владек Максимович створив оповіданя оперте о факты, а то юж не проза лем правдива істория регіону Лемковини, люди, села, землі, назначена в часі і оно юж як записане зостане для нашого молодшого покоління.

Дякую Вам пане Владку, будте як до того часу Вашом душом при нас – при Лемках і их історії. За поміч дякую тіж Марисі з Ясла.

Яросав Зволінскі.

ОД РЕДАКЦІИ “ЗАГОРОДЫ”

Закінчыли зме друкуваня оповіданя під назвом “Спомини Лемків”. Дякуеме авторові пану Владкові Максимовичові, же згодився на поміщення того цикавого матерялу в “Загороді”. Буде нам бракувало Кавочкані, Катерины Ріжко, Пырня і його жены, Марії Максимович і інших. То іх оповісти творят як бы намалюваний образ нашей истории. Такыма образами дасме як найбільше відомости з наших – лемківських подіїв молодому поколінню Лемків. Будеме ждати на дальшы споміны.

Редакция “Загороды”

ОТО БОГАТЕРОВЕ НАШЫХ СПОМИНИВ:

інж. Владек МАКСИМОВИЧ

Washington DC, 1985р. Марія МАКСИМОВИЧ з внучком, Соңя МАКСИМОВИЧ.

Тыльва - 1958 р., від лівіа
Катерина Ришко, Михал Кухта і
Тeresa Швагла Пирен.

Miami Beach FL - 1997, від лівіа:
Параска Швагла Пирен,
Катерина Галайда Ришко і Анастазія Кавочка

Miami Beach FL - 1997:
Анастазія КАВОЧКА

Теодор „Фісіо“ Пірсель,
Miami Beach - Florida, 1997

ДІД І ВНУКА

Минула перша світова війна з її бідами. Для одних із втраченими надіями, для інших – з утіхою перемоги...

Хата діда Степана дуже простора: колись тут велося заможне господарство. Дід і син його були добрими ремісниками. А тепер у хаті панує тиф...

Дід Степан майже одужав, але не годен звестись на ноги: він ще кволий і немічний. У ліжку лежить хвора невістка Мар'яна, а біля неї наймолодша з-поміж її чотирьох дітей доня, яка одна не має тифу, хоча й цілими днями сидить біля хворої мами, а вночі так і спить з нею. Їй не виповнилось ще й чотирьох років, та багато що вже розуміє. Вона не може чути, як жалібно плачуть її брати Михайло та Йосип. У Михайла болить голова, він цілий час зітхає: “Ой голово, голово моя!”... Найстарша сестра – Ганя – вже встала і хоче допомогти братові, але той і далі плаче. А мала доня не плаче, не скаржиться: їй коло мене тепло... Як доторкнувшись, мама дуже гаряча, а лице аж пашить вогнем, її довге волосся розкинулось на подушці, вона дивиться широко розкритими очима і щось невиразне шепоче. Доня нічого не може втямити, лише хоче сказати мамі, що дуже голодна, та мама наче й не чує, тільки знову просить: “Співай, Касю, співай...” і мимоволі починає співати: “Не ганюся, не хвалюся, була-м така, як лелюся гойя – гойя, головонько бідная...” Мама співає голосно, а доня – потихеньку, кволим голосочком. Сьогодні взагалі вона не має охоти співати, бо дуже голодна: вже й не пам'ятає, коли їла. Намагається звестися з ліжка, а їй чомусь голова крутиться. Ось злізла, але аж заирузилася: не знала, що в хаті так зимно. Попросила в сестри щось істи, а Ганя каже: “Може стрийко щось принесе – вони знову забрали курку, вже тільки три залишилось, вони нам всі заберуть.” Журиться дванадцятирічна сестра. Мала не дуже це розуміє і вертається знову до маминого ліжка; там затишно і хилить на сон. Так проминали дні у дідовій хаті. А мама все більше

непокоїлась. Тільки час від часу поглядала на доню і гладила її по голівці. То когось покличе, то хоче встати, але знову падає на подушку...

Та ось придибує дід: він опирається до дверей, то до стіни, а дійти сам до ліжка не в силі, тому Ганя допомагає йому. Він намагається підняти маму, і тільки з сестрою ледве це вдається. Дають мамі напитися трохи розсолу. Малій також дають розсолу та ще і один пляцок, випечений з муки. Який він добрий! Вона повільно жує, і їй хочеться істи його якнайдовше. Дід гладить онучку по голівці, а тій хочеться плакати самій не знати від чого. “Е-е, така велика дівуля і ще плачеш”, – удавано дорікає він.

У саму Різдвяну ніч 1918 –го мама померла... Свят-вечора в дідовій хаті не справляли, тета принесла лише трохи вареників, а сусідка – пампушок та й усього. Лежала мама у домовині на долівці посеред хати. Убрана була в далеку дорогу, як колись до шлюбу: довга кремова спідниця, оторочена м'якою щіточкою, блузка обшита коронкою, на руці зложена вчетверо гарна бордова хустина.

Не стало мами – не стало й тепла для малої доні, вона не переставала плакати, не могла заснути. Та якось їй почали ввижатися дивні видіння. Як тільки стемніло, перед її очима випливали різноманітні чудові картини: широке безкрає море, на хвилях якого, гойдаючись, пливли човни, а поруч вінки із блакитних фіалок. Пливли в повітрі і так близенько підходили, що якби простягнула руку, то зіткнулася! Лежачи тихенько, боялась їх сполохати, а вони то підплівали, то відплівали – аж поки не заснула. Вона навіть істи не хотіла, тільки чекала вечора, щоб пірнути у свій зачарований світ, про який ні кому не розповідала.

У доні свербити голова, волося закуювдилося, не може його розчесати і плаче. От дід візьме бритву, попідрізує волосся, повне вошей. “Як вони, дітино, тебе ще не загризли, як витримуєш, – не знаю”, – дивується... Ганя вимила сестричці голову в соці із кислої капусти, а доня плаче, бо

пече голова. Дід бере її на коліна, тулить до себе, промовляючи: "Моя онучко маленька". Мала горнеться до діда, шукаючи захисту: він став для неї спокійним пристанищем, тому й полюбила дідуся всім дітячим серцем.

У хаті холодно, нема чим палити, по кутках виблискує паморозь, шиби на вікнах замерзли. Ганя поклала цеглину коло печі, щоб ставити горщик, бо ще замала, аби дотягнути до неї.

Онучка постійно з дідом, любить вечорам при тъмяному світлі слухати байки про далекі краї, заморські відьми і сирени та про розбійників. "Скільки він їх знає і як гарно вміє розповідати!" – дивується не раз.

Та ось зима проминула і настала квітуча, зелена весна, а в дідовій хаті нема що істи... Уже і картопля закінчилася... Сестра плаче: нема що варити та й купити нема за що. Який спадок був по мамі, вже повиносили до жида, до склепу, за сіль та за нафту. Найбільше шкода їй маминих червоних коралів, декілька ниток були злучені дукачем Марії Терези – австрійської цісаревої. Дід має медалі, хоч здобув їх ще за австро-турецької війни, та тяжко розлучатися з ними, він любить вдивлятися в них і оповідати внучці, за що їх отримав. "Знаєш", – усміхається, взявши одну медаль в руки, - за що я її отримав? Там, де ми були, коло Герцеговини, стояла велика порохівня, недалеко від турецкого цвинтаря. Варта пильнувала її в день і вночі. Вночі жовніри боялися, бо з'являвся дух, його велика постать хиталася над гробом і щезала. Одного разу я мав варту з іншими, ніч видалась такою темною... Дивлюся – а з гробу дух вилазить. Цілий білий, стоїть – вгору руки тягне і, потихуючись, гуляти хоче. Підходжу ото близче до нього, а він раптом щезає. Другий жовнір ховається, зауважуючи: "Як страшно тут вночі вартувати". Дивлюся – дух знову є. "Ах ти смородино, тепер я тебе настрашу!" – та й на духа з карабіна ба-а-х!!! Дух зникає, а я – до гробу (він не мав часу закрити добре отвору). І знаєш що там було?! Підземна дорога до самої порохівні!.

Турки крали порох, а дух страшив. Турки були хитрі, понаносять з гори бердяків на дорогу (як військо марширує), а кажуть, що то "міс'ко" (ведмідь) так наробив.

А жінок ти таких ніколи ще бачила – від чубка аж до п'ятакутані, тільки що очі блищають. Як переходиш коло котроєс іх них, то стане, обернеться, плечима закине, - не перийдеш. Так вони всі ненавиділи австріяків".

А жид хотів був придбати дідові медалі за малу ціну. Дід, незважаючи на голод і брак тютюну, таки не віддав: "Хитрий жид думає, я такий дурний, ліпше нехай лежатъ".

Мала внучка дуже голодна, а чудова прикарпатська весна манить її своєю красою. Вона любить спостерігати за пташками, що гніздяться в саді. Сад манить своїм блідорожевим цвітом, над яким комахи і бджілки виграють вічну мелодію весни. Вечорами гудуть хруші і час від часу в сиромічку заквакає жаба. Як хочеться жити в тім чудовім раю, а не животі голодним життям!...

У селі живуть ще одна мамина і дві батькові сестри. Не раз онучка думає собі: до котрої з них піти, аби дала щось з'їсти. До тети іти нема чого: вона нічого не дастъ. Коли дивишається, як вони їдять, то й дужче хочеться їсти. Щирою і доброю є тітка Салдакова (так її кличуть на селі), але мала встидається, знає: як тільки з'явиться на поріг, то тітка здогадається, чого прийшла. Часто вечерами вибігала на вулицю і чекала на брата Йосипа, який приведе коня з пасовиська. Якщо брат усміхався, вона знала, що він має хліб, який йому виносили за те що доглядав чужих коней. Яка була втіха, коли брат усміхався, бігла до нього, простягаючи руки до хліба. Яке було розчарування, коли брат був засмучений – голодний, як і вона.

На весні дідусь дістав курячу сліпоту (така недуга його хапала). Бідний, нещасний дідусь! Вони допомагали йому лише своєю любов'ю. Господарка велика, але пожитку мало. Не було кому обробити, тому цілий рік жили на пісних стравах, часто й без хліба. До господарки дід наймав старшу

вдову, але довго вона не пробула: хто хотів даремно працювати?

Коли внучка підросла, старші дівчата не брали її з собою по ягоди в ліс; та все ж вона ходила туди сама. Вибираючись на світанку, молилася, зустрічала на галевинах сарну, і їй ставало відрадніше. Назбирані ягоди несла продавати, а дід все на неї завжди чекав біля плота на вигоні. Колим добре продавала, купувала йому пачку тютюну, булку і грудками цукор; носила на продаж і картоплю, завжди вертаючись додому із гостинцем для дідуся. Вечерами смажила для нього картопляні плянки, а потім гріла цеглу і клала в ноги, бо все нарікав, що зимно. Навіть файку запалювала, а дід усміхався і називав її пущером малим(так за Австрії величали вояка, що обслуговував офіцера: чистив чоботи та мундур).

Внучка сідала на ліжко коло дідуся і годинами слухала про його пригоди на війні: як марширували вулицями Відня, як били рекрутів, як голодували, про Турків в Боснії й Герцеговині. Як посылали його в розвідку. Так вони обое ходили рука об руку пройденими стежками дідового життя. Булі щасливі у своєму нещасті...

Але коли минуло внучці сім років (на початку літа), занедужала тяжко і вона: ослабла настільки, що перестала говорити. Тета купила матерію на суконку (блакитну в білі квіти) на випадок смерті її, стоячи коло ліжка говорила: “Та вона вже і ночі не проживе: гляньте, як її ніснатягнувся, вона вже без пам’яті”. А внучка собі думає: “Неправда, я все розумію, тільки не хочу говорити, мені так добре”. Тета пішла, а Ганя клякла біля ліжка і гірко плакала, жаліла сестру. Дідуся розсердився: “Дурниці наговорила, вона її переживе, а ти не плач, не лякай дітину”. Сам сів біля ліжка і зажурено споглядав на дівчинку. Вранці внука прокинулась і думає, чи вона ще жива. Водить очима по хаті: хата та сама, ті самі образи, тихо, нема нікого. Раптом її щось піднесло і опустило: “Мабуть, смерть прийшла”, - думає собі. Відчиняються двері, заходить тітка Салдакова: “Що ти там робиш?” – кричить. З-

під ліжка вилазить брат Михайло, він відганяв мух від сестри, думаючи, як буде трусити, то муха не сяде. Тітка підійшла до хворої і показала на лавку біля ліжка хліб з сиром і каже до брата: “То для неї, щоб ти не з’їв”. Брат простягає руки до хліба і каже: “Який добрий хліб”...

На велику втіху дідуся і родини мала видужала. Минали роки... внучка підростала, але любов і увага до дідуся не змінилися. Піклувалася ним, як дітиною, все переживала за нього.

Діти повиростали. Житя стало лекше. Ожила і дідова господарка. Хліба вже нікому не бракувало. Тепер внучка ціле літо працювала на господарці, думаючи лиш, за що купити солі, нафти... від пізньої осені до початку весни йшла наймитувати, отримуючи кожного місяця по десять золотих.

Сестра Ганя вийшла заміж, брати Михайло та Йосип поженилися. Йосипова дружина була доброю, але діда вона мала за чужу людину. За непотрібного каліку. Відчуває внучку, що хата стала не такою рідною, як колись. Шкода їй дідуся. У такі хвилини вона часто йде в садок і там гірко плаче. Вирішила на деякий час виїхати з дому, та дід, довідавшись, дуже розгнівався. Остаточно вирішивши, вона пішла попрощатися з дідусем. Знайшла його в саду на лавці під каштаном. Сидів, опираючись на палицю, схиливши сумно голову. Коли покликала, він озирнувся, глянув на неї, і внучка вперше побачила його в слузах.

Дідусу, я тільки на один рік, а коли повернуся, більше вас николи не покину.

Та я думав, що ти мене до смерті не покинеш.

Дідую, я приїду за рік.

О! Ні – ні, швидше я до тебе приїду, ніж ти - до мене.

Подалася з рідної домівки з болем у серці, покидаючи і діда, і всю родину.

Проминули вже осінь і зима. Внучка часто пише до дідуся, він хвалиться листами. Вона також посилає йому трохи тютюну.

Одного весняного дня після важкої праці внучка лягла спати. Раптом щось її розбудило, - неначе хтось йшов коридором. "Помалу – помалу, як дідо мій", - подумала. Хтось зупинився перед дверима, доторкнувшись палицею, - так, як це робив дідусь, коли відчиняв двері. Внучка налякалась, аж заперло дух в грудях. Повільно двері відчиняються і внучці серце завмирає, кров шумить у жилах – так голосно, що годі поворухнутись. Уся заціпеніла. Врешті, двері навстіж відчинилися, темна постать увійшла до кімнати. В білому освітленні впізнала дідуся. То був він! Хотіла до нього простягнути руки, та не могла рушитись, немов закамяніла, неначе хтось прив'язав її до ліжка, постать підходить щораз то ближче і стає над ліжком. Стоїть і з сумом дивиться на свою внучку, наче щось говорить, уста воруваються, та вона нічого не розуміє. Він нахиляється щораз нище, і внучка чує приглушений голос діда: "Моя внучко". Нараз сchezася!.. тяжкий камінь з грудей падає, але ще довший час не може поворухнутись. Коли заспокоїлась, стала, засвітила світло, в кімнаті не було вже нікого, тільки двері були відкриті. Глянула на годинник: було п'ять по першій.

Зранку отримала телеграму: "Цієї ночі помер дід". "Моя внучко!" – такими були останні дідові слова.

Обірвалася нитка зв'язку дідового земного життя з внучкою. Але любов – не обірвалася...

Вона пам'ятає його у своїх думках і молитвах.

Вона вірить: колись в засвітах вони зустрінуться і знову будуть нероздільні. І може..., може, і вона знайде спокій душі.

*Над бистрим Сяном, край села,
Де буйний вітер повіває,
Там забута могила стара
Бур'янам поростає.*

Внучка Катерина.

ЛЕМКІВСКИ ДОЛІ

Війна, економічні труднощі і політичні ситуації спричинені тоталітарними режимами фашизму і комунізму розшмарили лемків по різних країнах світу. Але незалежно в якій країні живуть лемкі і яка доля іх спіткала, вшыткіх обеднє любов до рідної Лемківщини спогади пережитого, там де родились і видастали, де могили іх предків, які през тисячі літ берегли віру предків і материнську бесіду.

Про свою долю зворушило оповідає Катерина Починок лемкіння з села Долина яку воєнна заверуха загнала аж до Англії де і живе. Свою долю описала в книжці "Берлін сорок пятого" яка появилася у Львівському видавництві "Слово і комерція" в 1997 році. В ній Катерина Починок розповідає про своє життя і односельчан до війни, під час війни та на чужині.

Перша розповідь "Дідо і внучка" то біографія Катерини, єй дитинство, молодість, поневіряння під час війни які трудно читати без слез. Про свою долю пише не лем прозом але і вершами.

Один з вершів Катерина закінчує словами:

"І думка моя, щодня тихенько
В ті рідні сторони лине
Там я бажаю свій земний шлях покінчати
В землиці рідній кости зложити".

Тоти слова Катерини в серці кожного лемка, бо дебы не був і якби добре не жив але спочти хоче на рідній землі.

На жаль старше покоління юж вимерат, а барз потрібно лишити спомини про себе, описати свою долю, пережитя, традиції, звичаї, культуру свого села. Наш обовязок лишити наступним поколінням обективну правду про нашу минувшину, аби не лем цінили але і гордилися своїм родом.

Петро Когут.

DOCZKA SILSKOHO PYSARIA

Na przedwojennej łemkowskiej wsi obowiązywała ściśle określona hierarchia. Wiejską elitę tworzyli nauczyciele i księża. Szczególnie pozycja duchownych nie podlegała dyskusji. Aż do momentu wysiedleń ksiądz pozostawał autorytetem: tak w sprawach religijnych, jak i świeckich. Jego status dodatkowo utwierdzała ugruntowana pozycja ekonomiczna, bowiem wiejskie probostwa stanowiły całkiem zasobne, niezłe funkcjonujące gospodarstwa rolne. Z cerkwią związany był także organista, zwany po łemkowsku diakiem lub żakiem oraz dyrygent cerkiewnego chóru. W przeciwieństwie do księży, którzy stanowili przeważnie element napływowego, ci ostatni byli mieszkańcami wsi.

Monopol na prowadzenie karczmy, sklepu, tartaku, a więc najbardziej dochodowego interesu mieli Żydzi. Z kolei kowalstwo, czasma równeż granie, było domeną Cyganów. Łemkowie mówili o nich, "nasi" Żydzi, "nasi" Cyganie, bowiem z łemkowską wsią związani byli od pokoleń. Doszło nawet do tego, że czasem mówili między sobą po łemkowsku, a gdy w 1947 roku Łemkowie musieli opuścić rodzinne strony, część wyjechała razem z nimi.

Nie brakowało wśród Łemków przedstawicieli wolnych zawodów, głównie cieśli, ale również malarzy (np. Nikifor) i rzeźbiarzy (np. Pecuch). Mieszkańcy Kuńkowy zajmowali się wyrobem tyżek i przedmiotów z drewna, Bartnego - kamieniarstwem; Łosianie słynęli z wyrobu mazi, Bielańczanie - dziegiem; Biała i Czarna Woda szczytowała się wędrownymi druciarzami, Leszczyny - szklarzami.

Większość mieszkańców łemkowskich wiosek utrzymywała się jednak z rolnictwa i lasu. Wyznacznikiem pozycji społecznej była powierzchnia posiadanych gruntów. Ze spisu ludności łemkowskiej przesiedlonej w 1947 roku z powiatu Nowy Sącz, wynika, że co drugi - trzeci łemkowski gospodarz posiadał 10 i więcej hektarów pola, w tym kilka hektarów dorodnego lasu. Nie oznacza to bynajmniej, że wszystkim powodziło się jednakowo dobrze. Nie brakowało również biednych, którzy dorabiali u bogatszych gospodarzy - bądź posyłali do nich dzieci na służbę.

Na marginesie wiejskiego życia pozostawały dziady, czyli ludzie nie mający nic poza podróżną torbą i kijem. Kalecy, inwalidzi wo-

jenni czy chorzy psychicznie, którzy wędrowali od wsi do wsi, prosząc o jałmużnę, wznosząc w zamian do Boga dzięczynne modły w intencji ofiarodawców. Jednym z takich wędrownych dzia-dów był Ambroz, legendarny łemkowski kaznodzieja, uwieczniony w dramacie Iwana Rusenki.

Bohaterka mojej dzisiejszej opowieści zwykła mawiać o sobie - doczka silskoho pysaria.

Doczka to córka, a kimże jest ów "silski pysar"? W wolnym tłumaczeniu - pisarzem gromadzkim. Ot skryba, też profesja! - powie ktoś niezorientowany. Nic bardziej błędного. W czasie, gdy na wsi tylko nieliczni potrafili

sprawnie posługiwać się piórem, a procedury administracyjne nie różniły się zbytnio od obecnych, pysar był personą ważną, ważniejszą od wójta i sołtysa, ba - nawet od nauczyciela, gdy ten "obcy" - (w przenośni i dosłownie, bowiem ówczesne władze oświatowe rugowały nauczycielom Łemków na wsi wybitnie polskie, zaś szkoły na Łemkownie obsadzały nauczycielami Polakami) i nie bardzo chciał zadawać z wiejskim motłochem. To fakt, że nie mógł się równać z księdzem, ale z takim żakiem - jak najbardziej.

W Binczarowej, wiosce położonej na północno-zachodnich krańcach Łemkowszczyzny posadę silskoho pysaria przez ponad 25 lat piastował Seman Halkowycz. Jego córka - Olga Czerep mieszka dziś w Trzmielowie koło Chocianowa. Kilka tygodni temu skończyła 80 lat.

Pomimo pochyłego wieku Olga promienia energią i pogodą ducha. Gdy odwiedziłem ją poraz pierwszy, gromadząc materiał do nowego programu "Kyczery", jednym tchem zaśpiewała kilkadziesiąt starych łemkowskich ballad i pieśni. A na odchodne oznajmiła z uśmiechem:

No to teraz moju już hmeraty, bo znam, że moi śpiwanoczki ne hmrut razom zo mnom.

Chociaż znam ją już od kilku lat, ciągle zaskakuje mnie czymś nowym. A to podaruję misternie wyszytą przez siebie zapasę, a to sprezentuje starą ładę (skrzynia na wiano) do łemkowskiego muzeum, to znów uraczy jakąś specyficzną potrawą.

Zaprośałem kiedyś do Trzmielowa ekipę telewizyjną, żeby nakręciła o babci kilka ujęć. Pełen obaw czekałem na jej reakcję, czy aby nie straci głosu przed telewizyjnymi kamerami. A ona o mały włos nie ożeniła swojego syna z jedną z redaktorek. Ekipę Polskiego Radia zagadała na śmierć. Takie historie można by mnożyć.

Ale wróćmy do silskoho pysaria.

- No to powiczte czym sia nianio (tato) zanymaly?

- Wszystkim; spsys robyły, podatok zberaly, a jak treba było to i ludiam podania pysaly. Maly zme świdlyciu - zobrania robyły. Duże ludy do nas prychodyły...

Olga nauczyła się przy ojcu czytać i pisać, nabierała oglądy, pewności siebie. Z czasem zaczęła pomagać mu w pracy, redagowała nawet urzędowe pisma.

...Maly zme komoru, jak dachto do seła pryszoł, to w nas noczuwał. Żandare jak pryszły, to tiż noczuwaly, a w 47 jak nas wyhaniali, to niania wzialy do Jaworzna, lem w kapciach i koszeli. 7 misiacy trymaly - wspomina nie bez żalu.

Gdyby nie wojna i przesiedlenie, mogła zostać kimś znacznym. Binczarowa wydała wielu wybitnych mężów, że choćby wspomnę Metodego Trochanowskiego - ojca łemkowskiej journalismi, długoletniego redaktora krynickiego "Łemka", braci - Wasyla (grafika) i Semana (prozaika) Madzelanów, Jarosława (kompozytora i dyrygenta chóru "Łemkowny") oraz Piotra (najwybitniejszego współczesnego poetę łemkowskiego) Trochanowskich. Olga mogła być pierwszą niewiadą w tym zacnym gronie. Stało się jednak inaczej.

W podchocianowskich lasach trudno było robić karierę. Może gdyby nie była Łemkinią... A tak zajęła się gospodarką. W 1948 roku wyszła za mąż za Piotra Czerepa. Ojciec zmarł, gdy miał 82 lata. Nigdy już nie powrócił do swojej profesji. Oldze z lat młodości pozostało zamiłowanie do śpiewu - nigdyś śpiewała w cerkiewnym

chórze - i pisania. W jednym z listów do mnie użalała się nad losem łemkowskich dzieci i przyszłością Łemkowny;

"Pyszu po swomu, po łemkowsky, ta ne znam, cy proczytate. My stary zname po swomu, ale naszy dity ne znajut i ne budut znaty. Treba by sia było da komu staraty, żeby naszy dity wczyły sia w szkoli po łemkowsky choć jednu hodynu..., bo rodycze ne wczat ich po swomu, bo sia bojat, że ich polsky dity budut byty, jak po swomu budut gadaty..."

Barz ne hardi, jak tato - Lemko, mama Lemka, do sebe gadajut po swomu, a dzecko po polsky. I tak Lemkowna pewni zahyne, jak ne bude sia komu o to staraty."

Dwa lata temu, gdy Legnica szykowała się do przyjazdu Jana Pawła II, wręczyła mi list adresowany... właśnie do niego! - Wy znałte duże ludy, nole dajte ho Papi, naj sia stawył za namy.

"Drogi i kochany nasz Święty Ojcze - czytam starannie kreślone słowa - piszę do Ojca Świętego list z prośbą i zażaleniem. W roku 1947, pierwszego lipca, wygnało nas Wojsko Polskie musowo z powiatu Nowy Sącz na odzyskane ziemie. My zostawili mieszkania i wszystko w mieszkaniu, a nas dali do domów bez drzwi i okien... My zostawili pola zasiane i zasadzone, a na odzyskanej ziemi kazali nam obrać puste pola i nikt się tym nie interesował, co te ludzie będą w zimie jedli... A te nasze drogie lasy zabrało Państwo i wyrabiało... Wielką krzywdę nam wyrządzili..."

Z wielką prośbą zwracam się do sprawiedliwego, mądrego Ojca Świętego, ażeby Święty Ojciec ogłosił Państwu, co by nam tu na zachodzie zapłaciło przynajmniej za te lasy, co nam za nimi bardzo żał".

Pisała Czerep Olga i syn Szymon

Mam wyrzuty sumienia, że nie podsunąłem go wtedy komuś ze znajomych kto bliżej niż ja "znałby" Ojca Świętego. Zapewne skutek byłby podobny, ale przynajmniej mógłbym powiedzieć babci Oldze, że próbowałem.

Za kilka tygodni Papież ponownie odwiedzi nasz kraj. Może tym razem wykażę się większą przebojowością. Ale czy Papa zechce wysłuchać prośby doczki silskoho pysaria?

*Jerzy Staryński
Legnica*

З ЗАПИСІВ І ОПОВІДАНЬ З СЕЛА ТИЛЬОВА

Історичны факты

БЕСІДА З ПАНЦЬОМ МИХАЙЛОМ

Перший раз до Росії.

- Чув ём, же з Тильовы якысы люде іші перед войнов были в Росії. Цикавит ня як то было, чого они ишли там, як іх там пустили, чого Тилівци ся дали переселити, як юж знали як там ест.

- Я ті тово вшытко оповім, бо я тыж тогди быв в Росії.

- О, то буду радий почути.

- Значит было так. По окупациі Польщі німцями до Риманова пришов агент і вербував люди до Росії. В тот час Василь Ващаків, што жив там, як Панцьовы, Крупийка, пішов до Риманова коня купувати. Но і він чув, же ся люде записують до Росії. Тоту вістку принюс до Тильовы і в селі ся зробив рух. Тилівци тыж ся хотят записати до Росії. А тогди Україны не было, лем была Росія, мы ся рахували рускым і Росію рахували свойов.

Но тай і нашы пішли ся записувати до той агенціі в Риманові. Семан Швагла, Ванца, Гаврила Дохняк, - хлопи богаты, мудры, політыки, в Америци были. Я не ходив, мене записав мій кум – Ващаків. Під німцями зме не хотіли жыти, хотіли під рускым, під комуністами. Хто то ся сподівав, же то так буде.

Но і што? Будеме ити. Но а то зима. Каждый має худобу, бандурки, сіно. Вшытко ест. И мусиме того лишати. Але то была дурна робота. Люде – люде! То я ся собі не чудую, бо я мав великий довг. Мій отец тыж быв в Америці, але давно. Мав штирі дівкы і их треба было оддавати, треба было звінувати. А тогды было так, же давали і по пятсто дуляри. Пак пізніше давали штиріста – триста і навет двіста. Тай ся гроши напожычало, а проценты росли. За рік дисят процентів. Но тай мене молодого оженили, бо треба было гроши. Жену ём сой взяв з Зинранови, Параску Байко. Єй отец дав віно – пятсто дуляри. Тай ся totы дуляры oddalo, але то было лем пів того, што треба было oddати. То я юж недбав ни про худобу, ни про нич, лем жебы скорше піті одталь. Довжники не давали спокою, судили ся.

Но, тай идеме юж. Мене везе мій дідо Швагла санками до Вороблика. Дуе, зима, сніг, студін. Чоловіче! Дідо пак захворів та лежав, бо ся застуденив.

Но і нам німці дали пасажирний вагон, сілизме і нас одпровадили до границі до Санока. Там нас юж руски принимали до товарных вагонів. Німці, tym што хотіли ити до Росії, не перечіли. Хочете ити – ідте. Культурні нас одвезли до границі. А в товарных вагонах было студін, хоц там быв якысы желізный пецик. Зима, через шпары дуе. Студін.

Привезли нас на стацию Потугоры в Тарнопольській области. Дальше колей не иде. Мусиме выходити. Там з того села, ди нас мали везти пришли по нас люде санками. Тото село было невеличке, хыж там было не дуже. Звали го "Швайцария". Там недалеко были бівшы села – Підруда, Семаківці. В тім селі были порожні хыжы і нас дали до тых хыж. Там nibы то жили українски націоналісты, што были звязаны з бандерівцями і их выселили на Сибір. Нам роздали хыжы і вшытко того, што ся там лишило по газдах в тых хыжах – бандурки в кіпцях, озимы посіви, худоба. Тым, што ся посиляв в тых хыжах, што належало газдам з тых хыж, переходило до них. Там быв чорнозем, были бандурки, поля засіяны, можна було жыти. Были, правда там такы хыжы, што не мали посівів, то повіли, жебы ся з нима поділили totы, што мают дуже. Тай зме ся з тым, хто не мав - ділили, но то нам там зле не было, хліба зме мали дос. Могли зме там жыти.

З худобов было гірше, бо худобу місцевы газды поміняли, добру сой забрали, а свою з вадами, недобру дали нам.

- А вы zo собов з дому худобу не взяли?

- Ніт, казали нич zo с обов не брати. Але мы сой там пак купили теличку.

- А вам худобу там мали дати?

- Є, гварили, же дадут. Та влада о тім, же худобу поміняли нич не знала. Шовтис быв свій, він своім людом позволяв тово робити. Но, а тоту худобу, покыль нас не было мусіли кормити місцевы люде, тай на тым скорыстали.

- То они мали охороняти тово газдівку, аж покыль вы там пришли?

- Є, окрім той худоби, вшытко ся зберегло.

Там в тім селі ся юм вродила дітина, дівчатиско. Кстили зме в Семиківцях, бо в тім селі церкви не було.

- Котра то дітина?

- Зоня. Тота, што є доктором і живе в Дубні. В метриці, як єй виробляла юж по войні, записала, же ся вродила в Тильові. Там нас було мало і недуже з кого було вбирати нанашків і нанашок.

- А тівко родин тогди пішло з Тильови до Росії?

Но та можеме порахувати. Ващаковы - три родини. Ваньо зо женов, двома дітми (Ганьов і Марисьев) і няньком (Лешком). Василь зо женов (она була од Геренчака). Михав зо женов. Панцю Данко, што жив на Моцківци (він був в Америці), був там зо женов і дітми. Швагла Семан (Андрійкові) зо женов і синами. Ружила Данко (Процканин) зо женов і хлопчіском (Павлом). Ванца з великов родинов. Процків Ваньо зо женов (з Липівце). Іх хыжка була перша од Барвінка. Панцю Панько (з горішнього кінце) зо женов і трьома дівчатисками. Адам Адамчаків. Хавик (мій нерідний брат з Моцківки).

Так ми там жили, але були зме не задоволені, бо хыжки були ліплянки з глыни з деревяним каркасом і шькіни часто обмакали в зимі, були вільготны. Але бівше нам ся не подабало того, же місцеви люде смотріли на нас зо зневагов. Іх люди москале виселили до Сибіру, а нас, тых, што ся тягнут до Росії, в іх хыжах поселяют і мы там сой газдуєме.

Мы ся записували до Росії, а не ту. Там бы ся нами тішыли, а ту што? Підеме до Тарнополя і будеме гварити най нас посылают до Росії. Но і идеме мы до Тарнополя, жебы нас послали до Росії. Нам гварят, же они того зробити не годни, хыбаль тых, што не мають діти, або мають лем єдну дітину. Видиш, мы хотіли до Росії, там ди добрі, а нас дали ту, на тот хутір. Ту палят соломов, не годни зме навет тоты вільготны хыжки осушыти.

А то ту було добрі, на полі кіпці з бандурками, бер сой ківко ті треба, зерно маш – миль сой. Так ніт, не подабатся. Треба ити дальше. Дальше пустили лем Хавика, Ванцового

Василя, Фрінка, Білицу Василя, Андрійкового Семана. Они були на Донбасі, диси там, ди шахти, металургійны фабрики, ди Кривий Ріг. Там они робили на будівництві. Будували хыжы для тых робітників, што там робили. Мурували, робили покриваня, ставили підлоги. Заробляли, не зле жили в гуртожытку. Небіщик Хавик навет мі пакунки высылав з мідлом, дуганом (я барз курив), на діти сведрики і пінчохи, мі і Парасци обутя.

Но, а як ся зачала война і німці там пришли, то они ся вернули на туто “Швайцарію”. Правда, дакотрых, як руски одступили то взяли зо собов на войну. Лишати ся в тій „Швайцарії“ тепер нам юж было небезпечні.

Вертаме ся до Тильови. Тыж зима – рік минув, як зме там пришли. Вернули зме ся домів, а нашы хыжы заняты. До хыжы Дохняка, мого швагра, што був ожененый з Нацков, мойов сестров сів Ядловский Фицьо. На Дохняка ся смотрив криво – недавно пішли і юж ся повертали. Треба ся заберати гет.

А до мойой хыжки сів Андрусів Фицьо, тот кулявый. Та то такый патріота быв, чловиче.

Скоро потім, як зме пришли до Тильови, мене взяли до Німеччини.

- А што, хтоси на вас доноюс?

- Та то не треба було доносити. В селі була українська поліція. Они знали, же зме були в Росії. Мы при них ишли там і при них ся вертали. Єден з тых поліцаів зомнов служив при войску. Він перед одходом до Росії мі гварив: “Ди ты идеши, ты што глупий?” Та і іншы приходили і гварили: “Та ди вы идете? До жыдів? До комуністів?”

- Боже, то треба було послухати і ся з дому не рушати нигде.

- То нас вивезли до Німеччини на роботы. Мене, Андрійкового Семана і його сына – Михала, Андрія Дохняка. А Михала Дохняка не взяли, бо він був коваль, а в селі треба було коваля.

- А Губик, тот што кравцом быв, він не быв з вами в Росії?

- Ніт, ніт. Він быв в Америци, а тых, што были в Америци, німці арештували, же они были політыки. То його до Німеччини

не взяли. На них гварили, же они были комуністи. Процканиного Павла (писав ся Ружыла) взяли. А Василя Білицу, що був на Донбасі, зразу взяли до Освенціма і там спалили. Він був з тих мудріших в селі.

- А хто того ім міг повісті?

- Гварили, же напевно ксьондз Коляса з Зіндранови.

Того Губика німці хотіли взяти, але він втюк в партизанку. Дзудзіка з Зіндранови теж німці заарештували. І Хомяка Фіця з Зіндранови. Але то був хлоп. Йой, Боже. Іх було штірьох братів. Таки гарди хлопи були. Музиканти. Він був в Канаді. Взяли го до Освенціма і там го спалили. Потім жені попіл прислали в коперті. Іщи одного Зіндранівчака німці арештували і він ім втюк. Його взяли скутого до Дуклі. Він ся шмарив в долину в потік і втюк. Німці по нім стріляли, думали, же забили і пішли гет, але они лем го ранили. Він тым часом потоком пришов до ріки, а пак по при ріці до Нового Села. Там гвошов до єдної хъжы, поляки го розкули – розрізали му tot ланцок, і му забандажували рану. Потім пішов в партизанку. Тоді юж була партизанка і руска і польська, ураїнська і словацка. В першій було дивят хлопів з Тильови, з Зіндранови, з Полян і з Мисцової. Слідили теж за тима, що сідили за Польщі пів року, або рік. Як зімали, то брали до Освенціма, бо то видиш, були злы люди. То було вынищування слов'янського народу, бо они сами не були словяне.

- А ді сте були в Німеччині?

- Я був в Судетах і тепер єм ся не годен вистарати о тоту поміч, що німці дали. Они мі ей не хотят дати. Щось баламутят, жебы не дати. Та деж то так іші ся можут з людми обходити, як в нас? Як то я съліпий можу вижити за ту пенсію, що они мі дают?

- А коли сте ся вернули з Німеччини?

- Зразу по войні, 29-го мая. 13-го єм вишив з Німеччини.

- А коли вас виселили?

Перше виселили Зіндранову. Поляки дали фуру на кожду родину. А хто мав коня, то сам ся одвозив. Але коні война забрала. Перед войнов вшытки мали коні. Зіндранову

виселили, а нам в Тильові гварили, же нас виселяти не будут, бо то гарде, культурне і порядне село. І Тильова доправди була на другім місці по Мейсцу Пяставім в повіті по культурі. В нас николи никого не обікрали, не забили. Хоць була в селі яксыє єдна родина – дивна така. Они ся міджы собов били, могли часом дашто чуже взяти, як ім ся сподабало. А крім них, никто николинич не взяв. Они в селі вкрасті не дуже могли, бо вшытки іх знали. Називали іх Репуханці.

- Но тай, чуєш, повіли, же Тильову не будуть виселяти. Але то они так повіли, бо Зіндранову виселяли в самы жнива і хотіли жебы телівці зобрали зерно. І ми ся старали, вшитко поробили, поляки сой зерно забрали, а гвосени і нас виселили. Виселили нас ту, до Станіславської області.

- Значіт, тилівці іші на початку войны добре знали о жытю і порядках в Радянськім Союзі. А особливо тоты, котры ся найбівше піддали вірі в Росію і сами спрібували, як там єст. То ці могли они з охотов пізнішше переселяти ся до того Радянського Союзу?

*Записав Петро Кирпан в 1999 р. з оповідання
Михала Паньця з Тильови в Івано-Франківську.*

НАДІЯ НА ЛЕМКІВСЬКУ НАФТУ

Лондон. – Як повідомили англійські ЗМІ, англійська енергетична компанія Euro – Gas підписала договір з відповідною польською компанією про досліди за нафтою та її видобутком на теренах південносхідної Польщі, тобто на Лемківщині, з якої після війни Польща прогнала все українське населення.

Польща запропонувала 12 місцевостей для пошуку нафти біля Сянока. Сподіються, що найбільші поклади зберігають до 350 мільйонів бочок нафти. Якщо це так, то нові родовища були б одними з найбільших у Центральній Європі. Дослідні праці почнуться під кінець цього року і повинні завершитись до половини наступного.

Названа англійська компанія досліджує можливі родовища нафти також в Україні та в багатьох інших країнах.

Українські Вісті, № 21, 14 грудня 2000 р.

ВІНОЧОК ДЛЯ ЛЕМКІВСКИХ ДІТОЧКОВ

ТВІЙ ДІМ

Каждий пташок
Ма свій дашок
Під ялицом ци калином,
Дах для тебе –
Рідне небо
Нашої славної Лемковини

Знай: на світі
В ярім цвіті
Наймилісша днина гідна
Там, де хата
Отець, мати
І землиця твоя рідна.

Шануй горы,
Долы, яворы,
Село, ліс, діброву,
Хоц і бідну,
Але рідну
Нашу пісню, нашу мову.

Каждий пташок
Ма свій дашок,
Рідну свою закутину,
Ты, дітино,
Маєш віно:
Рай на землі – Лемковину.

ЛІТО

Літо в село: кожому весело.
В щедерім літі – вшитко в цвіті.
Діти тішатся літом, як піщолы квітом.
Літо – з погодом: діти – з ягодом.
В червньовы днины смачны губы і малины.
В червцу діжки - на ягодки.
Як літочко при погоді, добре в лісі і на воді.
Кому літо – з медом, тому зима – з ледом.
На Яна на горі собітонька горить.
Літо красне – корисне і щасне.

ОЙ, НА ЯНА, НА ЯНОЧКА

Ой на Яна, на Янонька
Горит наша собітонька,
Горит, ся нам розгорює,
З села молодіж выкликує.

Ой, на Яна, на Яношка
Збралося хлопців трошка,
Дівки ся нам не зобрали:
Під заглавками заспали.

РАДА НИВОНЬКА, РАДА

Рада нивонька, рада:
Дожала ей громада,
Поскладала снопочки
В срібернасты копички.

Рада нива і женці:
Погостяться в стаєнці,
Буде вино і пиво
За того щедре жниво.

Василь Тирпакович.

ЛІТО

Ходит літо по долині,
Сыпле буйны росы,
На волошки в жыті сині,
На свіжы покосы.

Отворили школы брамы,
Идут зо співом діти
На вакаціі до мамы;
Як же не радіти

Всяди дзвінко пісня ліне,
Щастьем все на літо
То школярики в долині
Співают про літо.
Федір Лазорик.

ЛІТО

Літо ся нам спекло
На горячім соньци
Та осін привлекло,
Най ратує конче.

Дакус сой скоротит
Промені горячы,
Плоды позолотит,
Прикличе ламанчик.
Меланія Римар

ЗАГАДКИ

Два браты Кіндраты
Лем без пліт сой сідят,
Обыдва окаты,
Але ся не видят.

(Очи)

Стойт князъ сой при дорозі
На зеленій пружній нозі
В золотім капелюшаті,
Ма в нім смачных моц зерняток.

(Сонячник)

Шумит з вітром у долині
Волосатий на стеблині,
Ма в пазухах кульок много,
Што з них – булки і пероги.

(Колос)

Прийшов хтоси,
Взяв сой штоси,
Пішла бы-м за ним,
Та не знам за кым.

(Бітоп)

Де лем не лізе,
Хыжу на собі везе.

(Слимак)

Біле, як сніг,
Надуте, як міх,
Лопатами ходит,
А рогом іст.

(Гуска)

ЛЕМКИ:
ТРАГЕДІЯ В ЦЕНТРИ ЄВРОПИ
На тлі "Великої перемоги"

Травень 1945 року, коли антигітлерівська коаліція радила довгоочікуваній перемозі над фашизмом, для лемків – однієї з етнічних гілок українського народу, - які близько півтори тисячі років жили на західних схилах Карпат, приніс такі чорні дні, яких вони не знали за всю свою історію. Вперше вони не орали й не засівали власних полів. Глибокий сум огорнув душу. Лемківщина стала схожа на великий цвинтар, на якому поховано не лише минуле, а й сподівання на майбутнє. Але світові до цього було байдуже.

Уже кілька місяців по всіх лемківських селах ходили уповноважені владою агіатори і закликали людей переїхати до Радянської України, до своїх братів. Агітація була своєрідна: і прянником, і батогом. Але переважна маса вагалася, чимало категорично відмовлялось. Та психологічний тиск був такий сильний, що встояти проти нього було неможливо, і все частіше чулося: і той дав згоду, і той, і той... хата від хати, село від села недалеко, чутки поширювалися швидко. Здавалось, не лише від танення снігу в горах ставали повноводнішими потічки, а й від людських сліз. І досі не можна однозначно відповісти: що це – переселення, чи депортація? Формально – є заява, написана тремтячою рукою. Фактично – душевний супротив, безсиля перед владою.

Нелегке було життя лемків. Мало було багатих, тому й рідко зустрічались розкішні будівлі. Але й бідаків серед них теж було небагато. Сім'ї мали, як правило, ділянки землі, а інколи й ліси, що годували і людей, і їх живність. Все необхідне для життя лемки здобували тяжкою працею. Рівнини майже немає, самі крутосхили, на які треба було завозити гній, а потім звозити збіжжя. Щороку доводилося очищати ґрунт від наступаючого зверху лісу, а також від каміння, що постійно виорювалося на поверхню. А земля – суміш глини, піску й щебеню, жовто-сіра і розсипчаста, як перестояне вапно. В кожному селі на видному місці церква, а також школа, хата-читальня.

Навколо сіл – гори й пагорби, вічнозелені ліси. В низинах – швидкоплинні річечки з прозорою крижаною водою. І в нашому селі Злоцькому, і в інших з-під землі б'ють джерела мінеральної води – щаві. Її слід по землі позначенийrudim кольором – окисленним залізом.

Куди б не кинув зір – барвисті краєвиди. Правда, лемкам ніколи було милуватися такими звичними пейзажами. Потім не раз вони поставатимуть перед очима, вкриються туманом, але ніколи не щезнуть з пам'яті...

Десь у середині травня 1945 року вози, завантажені нехитрим лемківським майном, потягнулися до залізниці. Там очікували товарні вагони, які стали нашою домівкою на кілька тижнів. Дорога була важкою, гнітила душу невідомість. Куди приїдемо? І ще десятки запитань і ніякої відповіді, самі здогади й припущення.

І ось нарешті одного червневого ранку поїзд загнали на запасну колію, по обидва боки від якої тягнулися неозорі степи, залиті промінням яскравого сонця. Станція Ново-Українка Кіровоградської області. Такі ж поїзди з лемками прибували до Запорізької, Донецької, Херсонської, Полтавської та інших областей, розсіваючи горян по незвичних для них степових просторах.

Зате земля – як вакса, чорна і масна. Здається палицю встреми в неї, поливай водою, і зазеленіє. “То ж як можна було допустити голод на такому багатстві?” – лише дивувалися лемки, які знали з газет про голод 1932-1933 років...

Розподіл по селах був тривалий. По три-п'ять родин поселялись в одному селі. Вільних хат не було, то підселяли до господарів. На нашу сім'ю з восьми осіб дісталась одна кімната. І досі не збагну, як ми у ній розміщуvalis'. Привезене майно порозтикували у хліві, в закутках подвір'я. Крадіжки в цей час процвітали, то наш скарб швидко щезає. Добре, що не вкрали корів і воза.

Невдовзі дорослі пішли працювати, а ми, діти, пасли корів, коня, який ще тоді у нас був, розриваючи землю, вибирали картоплю, щоб було їсти. Ділянку картоплі на колгоспному полі

нам виділили спеціально. Рятувало нас також молоко, частину якого ще продавали, щоб купити необхідне.

Робота, якої ніколи не боявся лемко, найбільше псуvalа настрій. Працюй за нарядом, невідомо за яку плату, за яким виміром і для кого. А закінчиш роботу – знову нічого свого: ні двора, ні хати. Обіцянний рай все більше ставав пеклом. Навіть місцеві жителі, які називали нас поляками, не могли збегнути, чому ми зірвалися з насиджених місць і кинули якір у чужих краях... Лемківське коріння нікак не хотіло заглиблюватись в степові чорноземи.

Батьки, побувавши в інших селах, де були наші односельчани, як і ті, прийняли рішення шукати своїх, що осілі в Західній Україні. Це було не раптове рішення, воновизрівало у тому принизливому стані, в якому ми опинилися. Та не лише ми. Бо майже всі лемки, привезені до східної чи південної України, не знайшли тут своєї батьківщини ні в прямому, ні в переносному значенні. І цілком закономірно, що, залишивши собі найбільш необхідне, лемківські вози, запряжені коровами, потягнулися на захід. І мій батько більше двох тижнів відмірював сотні кілометрів, поки не дістався до села Жуково (потім Жовтневе), щоб поблизу Тернополя, куди ми з мамою приїхали товарняками значно раніше. Тут були наші односельці, тут була природа, хоч чимось схожа на Леківщину.

*З думою про гори,
Рідну Лемківщину
В степу приධіпровім
Ти навік спочинув.*

Так написано на могилі моого дядька, похованого у селі Мар'янське Дніпропетровської області. Думаю, що таку епітафію можна було б вибити на десятках тисяч могил лемків старшого покоління, відірваних від землі, що їх породила.

*Київ
Василь Ковальчук
журналіст
Український Світ*

ЛЕМКІВСКЕ СВЯТО В МОНАСТИРИСКАХ

Юж третий рік запалляться оген на фестівалю Лемківської культури на Україні а тим разом в Монастирисках Тернопільської області 9 – 10 червня, яку зорганізувало товариство “Лемківщина” і державні власти області і району.

Прекрасне святочне поле меже лісами напоминає красу природы рідної Лемківщини. Чудесна суботня погода і тепле сонце сприяло торжеству на яке пришли лемки не лем з Тернопільської і Ів. Франківської але і інших областей України і гості з за границі. Вече як три тисячі старших, молодых і діточок пришли припомнити собі рідну Лемківщину, культуру, пісню, повстрічатися з краянами.

Задовго до початку урочистої імпрези святкове поле було заповнене. Урочистість зачалася Молебнем на сцені який відправив о. Мітрат Анатолій Дуда в супроводі греко – католицького і православного священників. Фестіваль відкрив Олександр Венгринович – голова товариства “Лемківщина” на Україні і в м. Тернополі. З привітанням виступали теж представники обласної та районної адміністрації.

Концертна програма розпочалася виступом художнього колективу “Яворина” з Монастириск, за ним дали концерт “Терки” з Калуша, а потім виступили художні лемківські колективи: “Криниця”, “Бескиди”, “Лемкы”, “Дзвін”, “Калина”, “Світи – лем”, “Смеречанка”, “Студенка”, “Живиця”, “Лемківська студенка”, “Розмарія”, “Мережка”, “Лемковина” та інші.

Треба виріжнити високу майстерність виступів дитячих ансамблів: “Лемчатко” і “Діти світла”.

Прекрасні були виступи співаків соло, дуетів, тріо. Лемківська музика, розмаїти конкурси на лемківську тематику.

Приємні було видіти теплы встрічы лемків з різних сторін на святковім полі, слухати спомини про рідні сторони і життя на Лемківщині.

З о. Анатолієм ми осмотріли Музей Лемківської Культури” в Монастирськах, який організований його стараньом. В шести комнатах представлено експонати нашого бытя, культури, історій, літератури, малярства лемків. Приємне враження справило оформлення експонатів іх розташування, інформація. Тот музей, по Зиндронові в Польщі, можна справедливо зарахувати до найцінніших лемківських музеїв світу.

Барз тепло і гостинно приняв нас о. Анатолій і його жена Марія в своїм домі. За смачним гостинним столом ми до пізна вели розмовы про наши лемківські справи ту і на рідні Лемковині.

Барз приємні же Лемкы на Україні зберігають свою богату вікову культуру, традиції, звичаї і передають молодому поколінню.

П. Ластівка. Львів.

РУСАЛЯ

В Зиндроновій рідній
радости богато
як ся сходят гідні
Лемкове на свято

Сходяться родини
світом розогнані.
з Польщы, з Україны
і з далекой страны

Горит крас огниско
горы освічує
співи, жарты, вискы
серце ся радує

Стари файки курят
молодість згадуют
млади ся не журят
співают, танцуют

Русаля в Бескидах
свято в Лемківщині
забывают о бідах
про любій родині.

Петро Когут.

КЕРМЕШ В ЗИНДРАНОВІ

Кермеш на Лемківщині це величаве свято в селі де сходяться богато рідніх і друзі з багатьох сіл.

Ф. Гоч, як завжди запрошує нас на свій кермеш. Каже Д. Солинко, наш славний лемківський художник, що вже 10 років збирається попасті на кермеш в Зиндронову, але завжди дороги заметені, а того року погода хороша і можна поїхати. Не міг я відмовити. Виїхали ми вже під вечір, переїхали границю добре і прямуємо на Сянік. Дорога йде лісовими смерами і ми примітили що ззаді за нами тримається польська машина в якій іхало 5 чоловік. Вони нас переганяють і декілька раз пробували зупиняти, але ми іх обганяємо і не зупиняючись. На щастя вони пізніше завернули десь в ліс. Нас в машині було троох: я, Д. Солинко і Г. Сидорик, потім ми з полегшеннями зітхнули. Доїхали ми до Зиндронови дальше добре, це був прекрасний лемківський вечер, дуже гарно світили зорі і коли Ф. Гоч нас привітно зустрів то на душі було радісно, що ми знову меємо змогу милуватися рідною землею.

Вечеряємо, довго розмовляємо про різні новини і пізно ввечері лягаємо спати.

Зранку йдемо до церкви, куди зіхалися лемки з навколошніх сіл на відправу, освячення водою і обход кругом церкви, як робили колись наші батьки і діди.

А потім парафяне Зиндронови запрошують всіх гостей до жидівської хати – тепер парафіяльної - яка стоїть біля церкви, на гостину де за святковим столом довго лунали лемківські пісні і кожний мав можливість і тост сказати і влучитись в загальне спілкування.

На другий ден ми щасливі від почутого і побаченого, і від зустрічі з лемками вирушаемо назад в дорогу і на вечір ми вже доїхали кожний в свою оселю і хату. Ми ще довго згадували про кермеш в Зиндронові.

*В. Шуркало
м. Пустомити, Україна.*

ЮВІЛЕЙ ПАТРІОТА ЛЕМКІВЩИНИ

Напевно то початок традиції для лемків що гнєска жиуют в ріжних країнах як треба любити рідну землю і шанувати гроби предків.

ШУРКАЛО ВОЛОДИМИР що народився в Пустомитах на Львівщині свій ювілей 50-ти ліття святкував в Радоцині де жили його родиче до переселення на Україну.

Про рідне село предків Радоцину Володі розповідали мати, тато і краяне, а коли вісім років тому перший раз приіхав на Лемківщину в Радоцину, яка гнєска юж неістніє, бо ту никто не живе, то полюбив ей цілим серцем і з того часу кілька раз в рік іздит не лем сам але часто з женом і дітьми, чистит цмонтір, ремонтує каплички, хрести і милується красотом природи рідної землі. Саме ту де гроби предків які през тисячі літ берегли віру, традиції, культуру і не піддавалися асиміляції.

Володимир рішив святкувати ювілей свого 50-ти ліття. На урочистість, зо Львова в Радоцину, 28 квітня виїхали: "Фундація дослідження Лемківщини" та "Клуб патріотів Лемківщини" і голова обласного відділу культури во Львові Роман Лубківський.

По дорозі в Радоцину завітали в Зиндранову до музею-скансену лемківської культури де нас тепло вітав Федор Гоч.

Над вечер приїхали вже з Федором Гочом в Ждиню на ватряне поле де запалюваній нічліг. Ту нас вітав газда Петро Чухта.

Рано 29 квітня в ден уродин Володимира Шуркала виїхали до Горлиц на Службу Божу в новозбудовану і гарно розмальовану церкву Святої Тройці. Парох о. Роман Дубец тепло привітав ювіляра, гостей із Львова, показав Музей, пригостив чаєм і дарунками книжок. По обіді в Ждині всі виїхали в Радоцину де вже нас чекали лемкіи коло цмонтера. Тепло ми привітали Архієпископа Адама, о. декана Івана Антоновича, о. Антона Ярого з Сянока, о. Романа і церківний хор з Горлиц.

Архієпископ Адам в супроводі духовенства відслужив на цмонтарі молебен до Пресвятої Богородиці та паастас за померлих.

В патріотичній проповіді Архієпископ Адам широ привітав Володимира із ювілем, подякував за ініціативу яка стане приміром для лемків. Зупинився на трагедії нашого народу спричиненої тоталітарними режимами і виразив надію на виправлення заподіяних кривд. Прекрасно співав церківний хор з Горлиц.

По відправі в Радоцині ювілейни урочистості продовжились в Ждині за святковим столом. Ювіляря привітали із його святом 50-ти ліття: посол України в Польщі Дмитро Павличко, голова Управління культури львівської області Роман Лубківський, Архієпископ Адам, а від Фундації дослідження Лемківщини Василь Гандзяк, від Клубу патріотів Лемківщини Петро Когут, від музею-скансену в Зиндранові Федор Гоч, від лемків Словаччини Академік Микола Мушинка і підприємец Ярослав Шуркала які вручили ювіляру книжку "Лемко на фоні Радоцини" видану в Пряшеві до 50-ї ліття Володимира Шуркала, о. Роман Дубец, Дмитро Солинко Андрій Тавпаш, Іван Красовський, Петро Чухта, Степан Гладик, Олександр Маслей та інши.

Виступачи сердечно вітали ювіляра, говорили про його патріотизм, любов до рідної землі предків Лемківщини. Церковний хор з Горлиц милував присутніх лемківськими піснями.

В понедільок 30 квітня ми виїхали до Горлиц де побували у музею Богдана Ігора Антонича. На зворотному шляху завітали до Святкової Великої рідного села Андрія Тавпаша президента фірми "Світоч" у Львові, активного лемківського патріота та спонсора релігійних і культурних міроприємств лемків.

До Львова повернули щасливі від участі в нетрадиційному але патріотичному ювілею Володимира Шуркала на рідній землі в Радоцині.

Петро Лем.

ЛЕМКІВСКА ВЕЧУРКОВА ПІСНЯ “А ТАМ ДОВОМ ПІД ЯВОРОМ”

Пісня походить зо сторін лемківських сев Дукли и Змигорода. Єст ей кілка варіантів. Написана бесідом сева Полян-Крампни_Котане. Тоту пісню записали Танька и Гриц Бованко ищи під конец сорокових років минулого століття од тепер юж нежищої Танькіної мами Олени Нестеряк з Попівчаків. Тоту пісню написали зме зато, же други інши варіанти той пісні били барже ту знани и на вечурках співани, а тата хоц меньше знана але в основі хибал гардша.

А ТАМ ДОВОМ ПІД ЯВОРОМ

А там довом під явром
Ноле, ноле но
Оре дівча єдним волом
Ой но – лем дале но.
И борозди не зорава
Ноле, ноле но
Як ей мати закликава
Ой но - лем дале но.
Дівча, дівча под же домів
Ноле, ноле но
Оддам я тя не знам кому
Ой но – лем дале но.
Оддам я тя гултайови
Ноле, ноле но
Великому збуйникови
Ой но – лем дале но.
А тот гултай великий збуйник
Ноле, ноле но
В ночі піде рано приде
Ой но – лем дале но.
В ночі піде рано приде
Ноле, ноле но

Все кирвавий меч принесе
Сй но – лем дале но.
А як ми ся побереме
Ноле, ноле но
На тій горі жиц будеме
Ой но – лем дале но.
Там сой хижу збудуєме
Ноле, ноле но
Чатином ей обвожиме
Ой но – лем дале но.
Жили они ци рік ци два
Ноле, ноле но
Нагородив ім Пан Біг сина
Ой но - лем дале но.
Жена його ковисава
Ноле, ноле но
И так йому заспівава
Ой но – лем дале но.
Люляй, люляй сину ти мій
Ноле, ноле но
Жебис не бив як отец твій
Ой но – лем дале но.
Бо твій отец великий збуйник
Ноле, ноле но
В ночі піде рано приде
Ой но – лем дале но.
В ночі піде рано приде
Ноле, ноле но
Все кирвавий меч принесе
Ой но – лем дале но.
А він стояв за хижою
Ноле, ноле но
И висхував жену свою
Ой но – лем дале но.
Співай жено штос співава
Ноле, ноле но
Як єс сина ковисава
Ой но – лем дале но.
А я йому не співава
Ноле, ноле но

Лем кухарки наганява
Ой но – лем дале но.
Бо корови ся спустили
Ноле, ноле но
Кругу руту позгризали
Ой но – лем дале но.
Кругта рута красні стоїт
Ноле, ноле но
А тот гултай лем ся строїт
Ой но – лем дале но.
А взяв він ей за рученьку
Ноле, ноле но
Випровадив за хижоньку Ой но – лем дале но.
Ручки, ножки єй одрубав
Ноле, ноле но
Чорни очка і видував
Ой но – лем дале но.
Боже, Боже што я зробив
Ноле, ноле но
Же я свою жену забив
Ой но лем дале но.

*Танька и Гриц Бованко
Поляни, яр – весна 2001 р.*

ДІАЛОГ НА МІСЦІ ВІТЦІВСЬКОЇ ХАТИ У СВЯТКОВІ ВЕЛИКІЙ АНДРІЄВІ ТАВПАШУ

“Ми – плем’я нез’ясоване? Відземки
Пракореня Бескидів і Карпат?
Чому нас доля водить напотемки?
Чом рідний край нам рад і мов не рад?

Чому, синове Лемковини, лемки
Не маєм тут землі, лиш цвінтари,
Складаємо калюжниць оберемки
В капличках, де молились матері?

I, раз на рік, збираючись у Ждині,
Ждемо того, що нас уже не жде,
Бо наші поруйновані святині
Позатопляло листя молоде”...

“О брате мій, замислений во скорбі,
Твої думки, мов дзвони, в серце б’ють.
Ці гори – як верблюди одногорбі,
Крізь міражі минувшини бредуть.

Вони води шукають. Дорогої
Живильної, спасенної води.
Ми, брате мій, сини, а не ізгої, -
Нам заквітують батьківські сади,

Аби пропали думи невеселі,
Як попіл у зеленій мураві,
Щоб споконвічні лемківські оселі
У споминах сміялись, мов живі,

А вуглики, що прискають із ватір,
Окроплювали золотим дощем;
Нехай благословить нас Божа Матір,
Котру ми Україною зовем,

Щоб ми плекали в чистім серці mrію,
Творили діло мудре і святе.
... Постав хреста на камені, Андрію,
Хай дерево крізь камінь проросте.

Возрадується вічний, первозданий
Цей день, цей світ, що каже нам: живи!
І мов святий Апостол Первозваний
Молитвою сей край благослови”.

17. 05. 2001 р. Роман Лубківський,
Поет, лауреат Національної премії
імені Тараса Шевченка.

ОДВІДИНИ

Єм приїхав в село,
Де жила родина.
Й впав єм пред церковцьом
Своїом на коліна.
Сльоза ся зронива
На рідну землицю
Гнет юж почорніло мое біле лицє.

Хижка зруйнована.
Цвінтар не впізнати.,
Не можу прадідам
Молитов читати.
Беру кусцьок землі,

Кладу до кишені
І декілька квіточок,
Зрослих на камені.
Тепер ся я до них
Юж буду молити
Жеби они мені помагали жити.

Анатолій Ядовский.

ВШЕЛЯКЫ ДУМКЫ І БЕСІДЫ

“Загороды” читам нераз 2, або 3 раз, жебы добри розуміти і утвердити вшытко, што написане для нас. В н-рі 4/2000 (27) з зацікавлін’ю читав ём допис “Спотканя в бурсі” автора Т. Д. Майже в цілості згідний ём з поглядами автора, бо тоты ріжни мудрагелі што єден то ліпше пише для себе. І трудно ся з нима згодити, же лемкы одталь ци одтамаль і же назва лемкы походить лем од слова “лем” в наші бесіді. Або, же назвы сел – приклад Вильховец - од вільхы, Поляны од дакой поляны, ци Розтайне од розстаня доріг, Смеречне од смереків, яке і так замінили на “Сверково”. Так найлекше написати без глубших досліджень історичных. Мам на думци книжку (пшеводнік туристични) п.н. “Бескід Ніскі” од Команчи до Бортного, авторы; Witold Grzesik і Tomasz Traczyk. Пишут так і іншы авторы, бо жебы написати і дашто на тім заробити.

Але верну до темы, же таких писань єст барз дуже і о назвисках на Лемковині, коли і з чого они повстали так як і мое – Габла, ци іншы - Романчак, Бугель, Буряк, Торопило, Голюта, Гоч і іншы. Кажда назва і села і родин може быти дискусийна, як творены ци пожычены з інших язиків. Єст дуже подібных, або таких самих назв гір, лісів, потоків в дуже селах і в нас, і по словацкі стороні. Тай при тім питаня, котра гора старша, коли і чом ей так названо? Можнабы о тім дуже писати і радити на ріжних конференціях з внесками, жебы етнографы, науковці, історики докладніше провіряли по тых, што зачали в тых темах баданя. Пхаются розважаня і з іншої бочки на історичны темы, коли згадати описы в книжках історика Едварда Пруса. Автор неповажні пише і неправду, же вшытки арештуваны в обозі Явожні в 1947 р. то была “еліта” українска, націоналістична. Та можна ищи гнєска видіти і оцінити тоту “еліту”, котры ищи жыют, окреме мучеників Явожна з Лемківщины. Не вшытки з них мали свідоміст національну, бо називали себе руснаками, лемками ци українцями в залежности од терену. А з той “еліти” хибалъ бівшіст не знала писати і читати. Тримано і мучено іх в слідстві найменше пів рока, а як кому даке слово хибило то мучили го і до рока часу. Нибы історик проф. Е. Прус, а барз образливі пише

о вязнях Явожна і за фальшуваны описы повинен тых люди перепросити. Бо як не зна правди того часу то най не ображат і не понижат чесных, бідных, невинных лемків. Од того часу минуло 50 років і дуже осіб, которых мучили в Явожні юж не живе. О тых страшных пережытках треба писати і згадувати наше выгнаня, яке до гнес існує, бо дознаны кривды нияк ненаправлены. Я николи до смерти не забуду часи повоенны, наше жыття і акцю “Вісла”. Выганяли нас на схід 1945 р., а в 1947 на тзв. Землі Західні. Тоты родины которым ся удало остати в горах і тоты што вертали з Німец, або воякы по розбитю гітлеровской Германі были немало переслідуваны. Нераз кричано за нима: русіни або українцы.

Знишили нас і нашу культуру, погребали Карпати на вікы. О тім проф. Е. Прус штось слабенько пише, або нич.

За часів сталіновських треба было мовчати, бо грозили і здавалося, же новы власти – уряди по посткомуні по людскы і по християнски тово оцінят і кривды будут направлены. Лем до того часу нич не зроблено. Тівко домагань о зворот майна, лісів то аж ся не хоче вірити, же красно звана демократична власть не хоче чути голос скривдженых. Вшытки часто идут на Ясну Гору молитися і лівиця і правиця, а любови близнього штось невидно як голосит наука Божа.

Думам, же лемко, котрый бы назад достал прадідівського ліса малбы історичну радіст, а ліс не згине, бо і в мапах остане. Можна ту ищи додати, же зараз по войні за ПНР сельский хлопський ліс належал до громади і властники ним рядили. А тепер при велиki демократії урядники в гмінах так лісом рядят як ім пасує. И ци то єст справедливіст, ци так ма быти? Тож треба ставати в обороні того што нам правно ся належит і што наше.

А хто ма то пояснити урядникам в тзв “саможондах?” Гварит старе прислівя, же риба смердит од голови, бо які заряджиня дає уряд і міністри так виповняют найнизшы панове в урядах. То трудно вшытко розуміти і о тім писати. Юж 56 років тот тягар і несправедливіст лежат нам лемкам на серцях. И тілько юж з тым жальом померло.

Думам также о квартальному музейнім “Загорода”, в котрім вшытки дописи ци статі сут добры. Лем треба сой повісти, же

часопис єст такий як і мы читаче. А радує, же ищи в тім закутку Лемковини бе наш лемківський дзвін.

Музейне свято “Од Русаль до Яна”, як пише др Олена Дуць – Файфер гвошло юж до історий в нашім жытю. Не легко повірити, же в тім році то юж 10-те ювілейне свято. А ци дахто з нас може оцінити тілько то трудів вложено в організуванню таких імпрез. А сут діяче, котры то роблят хоц не все хвалатся.

Смутны вісти доходят і до мене, же не буде свят в Зиндранові і не буде квартальника “Загорода”. Не можеме до того допустити, окреме молоде покоління Лемків. Треба єднати силы до дальшого діяння для нашой культуры незалежні од того до якого товариства хто належит, до якой конфесії і яким ся хто чуе – русином, лемком ци українцом. Бо видиме тілько ріжных партій ся натворило в нашім краю, а голошено приклад американський де діє головні дві партії. Так і мы лемкы мame ся розуміти і разом діяти, а не творити ріжны організації в яких кождый „лідер” тягне в свою сторону. За нас никто ся дуже не гризе. І нее кому нам помочи. Видиме як наши землі в більшості проданы “купцям”, котры не мали нич спільнога з рільництвом. З того виходит, же ріжны панове політиkerы будут газдувати на лемківських землях. Подумайме хто і чого на ужytковых полях садит лісы в яких можут свобідно жыти вовкы. Творится ріжны парки в Карпатах може і по то, жебы лемкы не могли вертати і домагатися звороту своіх лісів.

Німці то бівшый край од Польщі і там сут лем 4 паркы, а в нас єст юж хыбаль 14 і идут дальшы стараня о новы. І як ся нам боронити выгнаным і розшмареним, а до того поділеным. Єст пару наших часописів; - Ватра, Бесіда, Загорода і можна до них писати о наших болях. Лем хто ся з тым рахує. А біда, же нее в нас єдности лем нераз немудри сваркы ци аж гнівы. Кому то потрібне?

Будме свідомы, же нас засуджено на знищня акціом “Вісла” в 1947 р. і тоту історичну страшну для нас етнічну чистку никто не одклікав і винных неосудив. Отже творены медже нами гнівы кому дают корист. На кого ся мame гнівати, на себе? За што?

Николай Габло

НОВА КНИЖКА АНТРОПОНІМІЯ ЛЕМКІВЩИНИ

Пишеме нова, бозме незнали той барз цікавой книжочки виданой на Україні в Тернополі авторки С. Є. ПАНЦЬО – через книжково журнальне видавництво “Тернопіль” – 1995 р.

Книжочка заслугує на жычливы рецензіі, оціни науковців, істориків, етнографів. Мы лем коротко повідомляме, же єст то барз цінне виданя, в якім найдеме дуже цікавого і нового з історіі і географіі Лемковини, а головно о іменах і прізвисках в лемківських родинах минулых часів до вигнаня на схід і захід в роках новоенных.

Авторка завитала родинно до рідного села єй мужа – Тильови і до Музею Лемківской Культури в Зиндранові – 19. 05. 2001 р. і дарувала для музею свое виданя.

А што написала землячка Стефаня до памятковой юж 7-мой музейной книжки од себе і родины:

“Раді побачити лемківський побут, відчути дух наших предків, подивитися надбаному. Сльози радості дусили нас. Кланяємось нашій землі, кланяємось тим людям, що утримують музей. Дай Боже Ім здоровя і наснаги.

*Гості з Тернополя
Родина Панцьо,
дослідниця лемківського діалекту
доцент Стефанія Панцьо.*

Сут і іншы цікавы вписы:

“Група СШ – 100, СШ – 62, СШ – 1 з України

Надзвичайно вражені музеєм Лемків де зібрано незвичайні експонати, які засвідчують про життя карпатського народу, його важку долю, життєвий шлях і

культуру. Щиро вдячні провіднику за цікаву розповідь. Бажаємо всього найкращого в житті і роботі творцям і опікунам музею”.

*З повагою – туристи зі Львова
Василь Гимар і Друзі.*

“Serdeczne podziękowanie za niezapomniane wrażenia. Życzymy powodzenia w zachowaniu unikatowej kultury łemkowskiej i wyrozumiałość polskich władz dla kultury wszystkich narodów z granic Polski. Aby nigdy granice polityczne nie dzieliły Kultur i Narodów”.

*Adam Lisiak z Otwocka
Barbara Szczyryk.*

“Życzę trwania. Aby pamiętać o tych co żyli, pracowali, cierpieli była zawsze żywa w sercach tych, co po nich przyjdą, - choćby tylko wspomnieli w swych sercach i pamięci. Życzę z całego serca. Niech to Dobre trwa. Wdzięczna za otwarcie drzwi, a gospodarzowi i jego rodzinie niech Bóg Błogosławi.”

Teresa Dąbrowska – Gliwice. 14. 05. 2001 r.

“Ilość pracy i czasu włożonego w stworzeniu tego muzeum wzbudza podziw, - jednocześnie jeśli są tacy ludzie to myślę, że nadzieja na zachowanie tej kultury jeszcze istnieje. Oby byli kontynuatorzy”.

Tadeusz Dyga – Budapeszt – Węgry. 2001 r.

ЛІВІВСКЕ РАДІО ПРО ДУБА НА ЛЕМКІВЩИНІ

Вед: А зараз – про дерево – пам’ятку. Вашій увазі пропонуємо історичний етюд заслуженого працівника культури України Петра Когута “Дуб Богдана Хмельницького на Лемківщині”

Диктор: Дерева, як і люди - кожне має свою долю. Одні живуть коротко, інші довше, а треті – сотні, а то й тисячу літ, стаючи свідками подій історії народів, країн, де ростуть. До дерев – велетнів належать дуби. Вони вирізняються з – поміж усіх інших міцністю, довголіттям і, звичайно, красою. Біля старих дубів слов’яни скликали військові ради, справляли релігійні обряди. Це дерево особливо уславлене й шановане в нашому народі. Про нього створено багато легенд та переказів, з дубом пов’язано чимало цікавих бувальщин. Його звеличили у своїх віршах Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Максим Рилський. Цьому патріарху лісу біля села Бортятиня Мостиського району присвятив свого вірша Богдан – Ігор Антонич, шанобливо назвавши “Віщий дуб”:

*Сніг зеленіс в світлі ночі,
сніг блакитніс в світлі дня.
Цей дуб – то дерево пророче,
корява ліра з його пня.*

*Сніг попеліс в сірий вечір,
щоранку у вогнях цвіте.
Із рани кровотечі
б’ють в царство снігу золоте.*

*Лиш дуб один крізь біле море,
дельфін рослинний, вдаль пливє
і лірою сніг – ваван поре,
вішуючи життя живе.*

На Україні відомі багато дубів – довгожителів, дубів – пам’яток. Могутній дуб розрісся в Рокитнянському районі на Рівненщині. Як гадають, йому понад 1300 років. Отже, дерево пам’ятає ще часи київських князів. За переказами, біля нього

зупинялося на перепочинок військо князя Ігоря. Дубові Максима Залізняка під Чигирином також, уже тисяча років.

А ось дубові, який росте біля церкви Святої Параскевії в селі Ріпник на Лемківщині за переказами 1200 років. Його посадили в честь прийняття християнства за часів Кирила і Мефодія. До цієї церкви в Ріпнику ходили парафіяни з міста Фриштак, з сіл довколишніх Братківка, Модерівка, Бросток,

Колачиці, Шебні, Потік та інших. Біля цього величного дуба у селі Ріпнику проводили релігійні та народні урочистості. Видатний лемко 16 століття, поет Павло Русин, який тут народився в затишку дуба написав чимало своїх віршів. А ще тут бували поети Лемківщини, Кладвія Алексович та Іван Русенко.

Біля цього дуба – патріарха, куми хрестили новонароджених дітей, молодята після шлюбу підходили до нього, ніби просячи благословення. На Великдень і Русала (на Зелені Свята) молодь вела тут хороводи, співала пісень до піздньої ночі.

Як стверджує народний переказ, цим довголітнім дубом у селі Ріпнику на Лемківщині милувався зі своїми козаками Богдан Хмельницький. Він полюбив лемківську землю, її людей. Для охорони Західних рубежів він вирішив залишити частину козаків. Тому в парохіяльному літописі знаходимо такі імена козацьких нашадків, як Хруняк, Жмінка, Бік, Каплун, Сірко, Дюб, Свищ та інші.

Але ось прийшла нежданна біда. У 1945 – 46 роках виселено до УРСР, а в 1947 році депортовано на Західні землі Польщі

господарів села Ріпник – лемків – українців. Засумував осиротілий дуб. Лише озивається шелестом – привітом, коли сюди навіduються лемки – вигнанці. Здається, він шепоче: - Повертатесяяяяя, я жду.

Так промовляє до мене цей лемківський лісовий патріот і на картині в моїй оселі. Велета – дуба змалював мені на добру пам'ятку художник – краєнин Дмитро Солинко. І я при кожній можливості вирушаю до рідної Лемківщини, навідуючи і дуба – довгожителя. Адже його лісовим побратимам наш народ присвятив стільки гарних пісень.

(звучить фрагмент пісні “Віє вітер, віє буйний, дуби нагинає” у виконанні Кубанського народного хору)

Автор – П. Когут – заслужений працівник культури України.

МОЄ СЕЛО

Світлій пам'яті односельця і друга, книговидавця і художника, великого патріота Лемківщини й України Михайла Андрійовича Лихоти.

Село в долині, мов в колисці,
Гора журливо колиха,
Співа пісень тремтливим листям,
До праці вранці заклика.
Дбайливі лемки ліс рубали,
Пестили землю край села.
По дві правиці всі тут мали –
Всілякі знали ремесла.
Були то люди геть не злецькі,
І злоті руки й голова.
То ж і село назвали Злоцке
За справи гарні – не слова.
Добру славу й рід наш мав,
Бо у Злоцькім проживав.

*B. Kovальчук
Київ, 15. 09. 2000 р.*

ПАМЯТИ МАРИИ СТЕФАНОВСКОЙ

Дня 23. 03. 2001р.
померла Марія
Стефановска. Лишила
тот світ в молодім иши
віку, бо на 60 років
життя.

Народилася 4. 08.
1941 р. в с. Висова на
Горлицчині в селянські

лемківські родині. Як видиме по даті Ей народин пришло
на світ дівчатко воєнне, окупацийне. Лем кус бракло до
6 років життя, як Лемковином потрясла трагічна буря,
вигнання в 1947 акціон Вісла. Няня покійної юж скорше
по войні доля шмарила на схід, на Україну. Пак Марія
ховалася і росла при Мамі і Родині на вигнаню в
зеленогірськім. Там кінчила середню педагогічну освіту.
Там позналася з молодим офіцером Павлом
Стефановським знаним нам гнеска діячом культури,
музейником етнографом і поетом.

Родина покійної вернула в гори до рідного села Висовы
в часі урядування В. Гомулки. Вернув і наречений Марії –
Павло. В Висові брали слюб і ту була весільна гостина.
Пак обое замешкали в Білянци, де пок. Марія, знана також
як Зореслава, вчила в школі. Молода учителька прагнула і
прібуvala вчити лемківські діточки материнської бесіди.
Рівночесно підвісшала освіту в Krakovі і осягнула наукове
звання магістра.

Молоді лемківські парі пришли на світ і діточки.
Найперше син Штефан, а за ним донька Лідя. Пак Марія
цілый час помагала мужови в культурних і музейных
діянях. Належала до білянського ансамблю пісні і танцю,
бо любила співати і танцювати. Мала до того здібність.
Напевно мы старши памятаме пісню, яку часто співала
пок. Марія “Болит мя головка”.

По закінчиню высшой освіти пок. Марія перешла вчити
до Горлиц, бо і ту замешкала ціла родина. Родинне житя
вшеляк і нелегко ся стелило, бо і здоровля пок. Марії
ставало гірше. Перешла на емеритуру. Хворота загнала Єй
до шпитале в Горлицях і ту закінчила житя.

Похороном занялися муж Павло і діти - син Штефан,
котрий приїхав пращати Маму з США, а дочка Лідя з
Варшавы.

Похоронны молитви і Службу Божу одправил в церкви
в Білянци священник Андрей Kvoka. І в церкви і над
могилом пок. Марії барз чутливо згадал Єй житя.

На похороні було дуже люди з Білянки, околичных сел,
а такоже учителе і учні школы з Горлиць.

Згадайме, же пок. Марія була патріотичного духа в
наші рідні культурі і світі, була любителком і учительком
вішукого што наше рідне, лемківське. Б. П. Марія була
все гостинна і приятельска.

Най лемківська земля в рідных горах буде Єй пухом.

Муж Павел і Діти юж на могилу Б. П. Жены і Мамы
дали зробити памятник, як видиме на знимци.

*Вічна Єй памят.
Приятеле Пок. Марії
Гочовы.*

ОДЫШЛА В ВІЧНІСТ БЛ. ПАМЯТИ МАРИЯ ШЕВЧИК В ТОРОНТО, КАНАДА.

Так далеко од нас за морьом – океаном а хочеме покійну згадати, бо то наша краянка землянка і патріотка вшыткого што наше рідне – лемівське.

Мария Шевчик з дому Хомик померла 2 лютого року 2001 на 93 років життя в Торонто – Канада.

Кажда родина і кажда особа з лемківського роду має свої дороги життя. Таку ріжну дорогу життя мала і пок. Мария Шевчик. Згадайме о небіщци хоц коротко. Вродилася 8 березня 1908 р. в селі Святкова Велика повіт Ясло. Молода уродлива дівчина вишла замуж за Дмитра Шевчука 10. 11. 1927 р.

І недовго по весіллю Дмитро поїхав в світ глядати роботи і хліба. А молода його жена Мария зостала в краю. Обоє думали о собі ци і коли ся зайдут, ци Дмитро верне до краю, або жену стягне до Канади. По 5-х роках розлуки 12 мая 1938 р. пок. Мария приїхала до мужа Дмитра в Канаді і там в місті Монреалі зачали нове супружеске і родинне життя.

В липні 1945 році переїхали жити з Монреалу до Торонто. Муж пок. Марії Дмитро помер скоріше 28. 07. 1976 р., а жена його остала вдовою до того року. Така була їх доля життя. Мали двох синів – Петра і Джана. Виховали їх барз по лемківськи, навчили рідної бесіди, охрестили і виховали в своєму східнім церковнім обряді. Хоц життя

сынів було і єсть барже канадске, бо там рожено, там кінчили школи і заложили свої родини.

Покійны Дмитро і Мария були барз близкими приятелями моїх родичів. Братерско помогали во вшыткім, коли мої Мама і брат приїхали до Торонто в 1948 р. то Шевчики принесли іх на мешканя покля мої родиче нашли свое. Коли був єм перший раз в Родини в одвидини то пок. Дмитро Шевчик ищи жив і барз гостинно мене принимав, бо то був колега моего пок. Няня. По Його смерти, 28 липця 1976 р., мої Мама барз приятелювали з пок. Марієм, як обі вдови. Годинами нераз телефонічно бесідували з собом і часто себе одвиджали. В бесіді зо мною пок. згадувала трудне молоде життя в краю. Дуже оповідала о ріднім селі і того як в 1927 р. село принимало православну конфесию, в які брали слоб з вибраним на мужа Дмитром. Таки то були тоді часи на Лемковині.

Остатні 6 років пок. Мария проживала в Домі Сеньорів. Така мода і вимоги життя нового, же старушки живуть своїм життєм незалежні од діті.

Похороном занялися оба синові. Релігійни одправи провадил священник православной церкви в яких взяли участь крім близкої родини приятеле і знайоми. Покійну похоронено на торонтонськім цмунтери “Парклавн” при мужу Дмитру.

Прагну ищи додати, же пок. Мария дарувала до музею в Зиндранові комплект жіночого одягу, який з рідного села Святкови привезла до Канади. Коли був єм одвидіти родину в 1973 р. то просила Єй одяг взяти до краю і на виставі в музею можна го відіти.

Синам і Родині Покійної Марії висловляємо співчуття, а для Небіжки най канадска земля буде пухом.

О Покійні най остане серед нас **ВІЧНАЯ ПАМЯТЬ**
Ф. Гоч.

ДОЛИНА

Історія села Долина на Лемківщині.

Лемківщино, краю мицький,
Мій страшений раю.
Сумно стає мені на чужині,
Як тебе згадаю.

Коли я згадаю, як в темному гаю
Зозуля весною кува,
Ті прозоро чисті струмочки,
Ті рясні садочки.

І в буйні зелені поля,
Де ранньою облиті росою,
До сходячого сонца тремтять,
А вітер той буйний з гір тих високих,

Ген на долини лине
З собою вірненько, щорана тихенько,
Голос сопілки несе,

І думка моя щодня тихенько,
В ті рідні сторони лине,
Там я бажаю свій земний шлях покінчити,
В землиці рідній кості зложити.

K. Починок.

МОЄ РІДНЕ ЛЕМКІВСКЕ “НАДСАННЯ”

Вільхівці рідне “Надсання”
Где народився і ріс
Где зустрічав зорі світанкові
Милу валася краєм своїм.

Приспів –
Мої рідні гори над Сяном
На очах моїх ніби в сні
Шумлять зелені ялици
Мов пісню співають мені.

Дзюрчить лісовий потічок
Попри хатину мою
Шумить вишневий садочек
Мов пташки співають в гаю.

Приспів –
Як гляну на рідні гори
На рідну хатину мою
Люблю я тебе мій краю
Як рідну неньку свою.

Вільхівці рідне “Надсання”
“Надсання” пресвяте
Як тебе не любити
Яке ти для нас дороге.

*Любомир Небесьо Йосифович
родом із села Вільхівці Сяніцького повіту.*

SZANOWNI CZYTELNICY "ZAHORODY"

Serdecznie Was pozdrawiam oraz uprzejmie komunikuję, że skoro dwa razy przywołyany zostałem do przysłowiowej "tаблицy" przez znane osobistości w osobach;

-Pana Jarosława Zwolińskiego z Koszalina,

-Pana Jarosława Szwahłę ze Lwowa (dyr. FDŁ)

nie pozostaje mi nic innego jak tylko popatrzeć Wam prosto w oczy i powiedzieć, że nazywam się Aleksander Chudyk (a z przewiska Hrabski). Przepraszam za zwłokę. To ja jestem autorem wspomnień "Nasze ostatnie dni w Smerecznym w 1944 roku".

Za poproszenie mnie do ujawnienia swojego nazwiska obydwu Panom serdecznie dziękuję. Potwierdzam słowa Panów i sam sobie zdaję z tego sprawę, że największą wartość historyczną mają relacje autentycznych świadków.

Za pośrednictwem "Zahorody" apeluję do Pana Dyr. J. Szwahły, że byłbym szczęśliwy, gdyby moje wspomnienia ukazały się w języku łemkowskim bądź ukraińskim we Lwowie, niech by tam moi krajanie i moja rodzina sobie poczytali.

A przy okazji informuję, że tych wspomnień objętościowo mam jeszcze cztery razy tyle (na książkę 150 str.) obejmującą tematykę od 1800 do 2000 roku. (Z życia zaboru Austro - Węgierskiego, okupacja II wojny światowej, akcja "Wisła", życie powojenne).

Będę oczekiwał na odzew na moją propozycję.

A wracając do wytlumaczenia się, pragnę wyjaśnić, że przy wysłaniu poprawek do trzeciego ocinka, prosiłem redakcję o podanie mojego pełnego nazwiska. Napisałem to na malutkiej kartce i myśle, że zagineła za co przepraszam czytelników oraz redakcję, bo to moja wina. Z poważaniem.

Aleksander Chudyk

ЗМІСТ - SPIS TREŚCI

РУСАЛЯ – ЮЖ 10 – ТЕ!	4
СПОМИНИ ЛЕМКІВ	6
РОЗСТАЄМЕ СЯ З БОГАТЕРАМИ	
“СПОМИНИВ ЛЕМКІВ”.	12
ДДІ ВНУКА	14
ЛЕМКІВСКИ ДОЛІ	21
DOCZKA SILSKOHO PYSARIA	22
З ЗАПИСІВ І ОПОВІДАНЬ З СЕЛА ТИЛЬОВА	26
НАДІЯ НА ЛЕМКІВСЬКУ НАФТУ	31
ВІНОЧОК ДЛЯ ЛЕМКІВСКИХ ДІТОЧКОК	32
ЛЕМКИ: ТРАГЕДІЯ В ЦЕНТРІ ЄВРОПИ	36
ЛЕМКІВСКЕ СВЯТО В МОНАСТИРИСКАХ	39
КЕРМЕШ В ЗИНДРАНОВІ	41
ЮВІЛЕЙ ПАТРІОТА ЛЕМКІВЩИНИ	42
ЛЕМКІВСКА ВЕЧУРКОВА ПІСНЯ “А ТАМ ДОВОМ ПІД ЯВОРОМ”	44
ДІАЛОГ НА МІСЦІ ВІТЦІВСЬКОЇ ХАТИ	
У СВЯТКОВІ ВЕЛИКІЙ	46
ВІШЕЛЯКИ ДУМКИ І БЕСІДЫ	48
НОВА КНИЖКА АНТРОПОНІМІЯ	
ЛЕМКІВЩИНИ	51
ЛЬВІВСКЕ РАДІО ПРО ДУБА НА ЛЕМКІВЩИНІ	53
ПАМЯТИ МАРИІ СТЕФАНОВСКОЙ	56
ОДЫШЛА В ВІЧNІСТ БЛ. ПАМЯТИ	
МАРИЯ ШЕВЧИК	58
ДОЛІНА	60
МОЄ РІДНЕ ЛЕМКІВСКЕ “НАДСАННЯ”	61
SZANOWNI CZYTELNICY "ZAHORODY"	62

КУЛЬТУРА, ИСТОРИЯ І ПАМЯТКЫ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

ЗАГОРОДА
ZAHORODA

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej

Выдає: Музей Лемківської Культури в Зындронові

Redaguje zespół redakcyjny z pomocą autorów-korespondentów
Редактує редакційний колектив з помочом авторів-кореспондентів

Adres redakcji:

TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ
z dopiskiem "Zahoroda"
38-454 TYLAWA, pow. KROSNO

**NALEŻNOŚĆ ZA KWARTALNIK ORAZ POMOC I DARY DLA
MUZEUM PROSIMY NADSYŁAĆ NA KONTO:
NR 86421096-1922-27006-0 GBPZ S.A. Wrocław Filia/Sanok
Podkarpacki Bank Spółdzielczy w Sanoku Oddz. Dukla**

**Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie prawo skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.
Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądami reprezentowanymi przez autorów zamieszczonych materiałów.**

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

**OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE:
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI**

64 * Загорода * № 2 (29)'01

Фотографии
Изображение - изображено.
О музыкальных сценах
Индийские деревни.
С. К. Г. В.

**Redakcja Kwartalnika Muzealnego
"ZAHORODA"
Zyndranowa 1, 38-454 Tylawa
tel. 013 43 307 12**